

יד
מהרי"ע

שערי יצחק

השיעור השבועי

מפי מרן הגאון
הרב יצחק רצאבי שליט"א
פוסק עדת תימן

נמסר במוצש"ק
ויגש
טבת ה'תש"פ ב'של"א
בבית המדרש "פעולת צדיק"
בני ברק

לק"י

נושאי השיעור:

השלמה בבירור הכרעת ההלכה כדעת בית הלל מפני ש'נוחים ועלובים היו', השלמה בעניין ענוותנותו של מרן הבית יוסף שבזכותה נתקבל ספרו שלחן ערוך כהלכה פסוקה, ומדת ענוותנותו של גאון עוזנו מהרי"ץ זיע"א.

מציאת המקור בדברי הרמב"ם בתשובה לגבי טבילת עזרא, בה כתב כי 'דבר חמור זה יכול להכעיס אפילו את הלל הזקן'.

בעניין "רוגזא דרבנן", גנות הכעס בסתם, משא"כ כשהוא לשם שמים.

תשובה לשאלה מהשיעור הקודם כי מצינו בירושלמי שתלמידי בית שמאי היו הורגים בתלמידי בית הלל וכו', וטענת אחד מן הקראים כנגד רס"ג ממיתת תלמידי ב"ש וב"ה.

אודות המעשה הנורא שהיה עם ר' יוסף דילהריינא אשר רצה להביא בהכרח את הגאולה באמצעות שמות הקודש וקבלה מעשית, ביאור עניין הבשמים שהביא לס"מ שזהו בעצם הרהור גאווה שעלה בליבו, וביאור מה שהיה מביא אליו את אשת מלך יון כדי לנקום כביכול את נקמת בנות ישראל אשר טומאו בידי היונים, והדמיון בינו לבין קורח.

כל הזכויות שמורות

יוצ"ל ע"י מוסדות יד מהרי"ץ בני ברק

טלפקס: 03-5358404. נייד: 050-4140741

דוא"ל: yad@maharitz.co.il

להאזנה לשיעור דרך הטלפון:

קול יהודי תימן – 072-33-23-642

שלוחה 6

מספר השיעור בדיסקים ובקו "קול יהודי תימן" – 525

קול הלשון – 03-6171031

השיעור מוקדש להצלחת החתן והכלה כמר אלנתן ישי ב"ר יעקב שרעבי הי"ו, והכלה ברכה ב"ר אמנון שרעבי תחי', שיעלה זיווגם יפה, אכ"ר.

כמו כן השיעור מוקדש לעילוי נשמת מרת אסתר ב"ר יוסף בדיחי ע"ה. נלב"ע י"ג טבת ה'תשס"ז. תנצב"ה.

[הערת מרן שליט"א: בפתק שהעבירו אלי להקדשת השיעור, רשמו את השם 'לעילוי נשמת', לפני השם הבא הזקוק לברכה ולהצלחה. אבל צריכים לדעת, כי מתחילים קודם מן החיים. וכן בשבת לאחר קריאת התורה, עושים תחילה מי שבירך, ואח"כ את ההשכבות].

השיעור מוקדש להצלחת החתן והכלה כמר אלנתן ישי ב"ר יעקב שרעבי הי"ו, והכלה ברכה ב"ר אמנון שרעבי תחי', שיעלה זיווגם יפה, אכ"ר. כמו כן השיעור מוקדש לעילוי נשמת מרת אסתר ב"ר יוסף בדיחי ע"ה. נלב"ע י"ג טבת ה'תשס"ז. תנצב"ה.

השלמה בבירור הכרעת ההלכה כדעת בית הלל מפני ש'נוחים ועלובים היו', השלמה בעניין ענוותנותו של מרן הבית יוסף שבזכותה נתקבל ספרו שלחן ערוך כהלכה פסוקה, ומדת ענוותנותו של גאון עוזנו מהרי"ץ זיע"א.

בגמרא מסכת פסחים [דף ס"ו עמוד ראשון] מובא כך, תנו רבנן, הלכה זו נתעלמה מבני בתירא. פעם אחת חל ארבעה עשר להיות בשבת, שכחו ולא ידעו אם פסח דוחה את השבת אם לאו. אמרו, כלום יש אדם שיודע אם פסח דוחה את השבת אם לאו? בני בתירא היו אז הנשיאים, והם שכחו ולא ידעו, האם מותר וצריך להקריב קרבן פסח בשבת, או שלא.

מסבירים המפרשים, כי למרות שבכל ארבע עשרה שנה, יוצא פסח בשבת לפחות פעמיים, אבל בזמנם שקידשו עפ"י הראייה, יכול להיות שזה הרבה יותר זמן. וכיון שעבר זמן רב מהפעם הקודמת, לכן הם לא זכרו. בירושלמי יש על כך תירוץ אחר, ולא ניכנס לכך, כי לא זהו הנושא שלנו כעת.

אמרו להם, אדם אחד יש שעלה מבבל, והלל הפבלי שמו, ששימש שני גדולי הדור שמעיה ואבטליון, ויודע אם פסח דוחה את השבת אם לאו. שלחו וקראו לו. אמרו לו, כלום אתה יודע, אם הפסח דוחה את השבת אם לאו? אמר להם, וכי פסח אחד יש לנו בשנה שדוחה את השבת? והלא הרבה יותר ממאתים פסחים יש

לנו בשנה, שדוחין את השבת. אמרו לו, מנין לך? אמר להם, נאמר 'מועדו' בפסח, ונאמר [במדבר כ"ה, ב'] 'מועדו' בתמיד וכו', בגמרא יש אח"כ שקלא וטריא, ומביאים את הלימודים לכל העניינים האלה.

בני בתירא היו ענוותנים גדולים, ותכף כשראו שהוא גדול בתורה יותר מהם, מיד הושיבוהו בראש, ומינוהו נשיא עליהם, והיה דורש כל היום כולו במקומם בהלכות הפסח. התחיל מקנטרן בדברים. אמר להן, מי גרם לכם שאעלה מבבל ואהיה נשיא עליכם? עצלות שהיתה בכם, שלא שמתם שני גדולי הדור שמעיה ואבטליון. היו כאן שני גדולי הדור, שמעיה ואבטליון, אם הייתם מזדרזים, הייתם יודעים את ההלכה הזאת, כפי שאני יודע אותה. והם כמובן אינם עונים. מרוב ענוותנותם. הם קיבלו את התוכחת מוסר.

אמרו לו, רבי, שכח ולא הביא סכין מע"ש, מהו?

לאחר שפסקת ואמרת, הודעת וגילית לנו, שמותר לעשות קרבן פסח בשבת, אבל מה הדין אם האדם מתוך שכחה לא הביא את הסכין, והוא צריך לטלטלה דרך רשות הרבים בכדי לשחוט את קרבן פסח, האם הדבר מותר או שלא?

אמר להן, הלכה זו שמעתי ושכחתי. אלא הנח להן לישראל, אם אין נביאים הן בני נביאים הן. נשאר זאת לציבור. נראה מה הם יעשו.

למחר, מי שפסחו טלה, תוחבו בצמרו. מי שפסחו גדי, תוחבו בין קרניו. ראה מעשה, ונזכר הלכה. ואמר, כך מקוּבְּלָנִי מפי שמעיה ואבטליון. אכן הם הזכירו לי שכך שמעתי, והם עשו כדת וכדין. עם ישראל, בני נביאים. דהיינו, הם לא הביאו את הסכין בטלטול רגיל, בשינוי, אלא תחבו אותו בצמר או בין הקרניים.

מיני שאלות בצורה שאינה מתאימה ובזמן שאינו מתאים, ואפילו ביזה אותו, ובכל זאת הלל לא הקפיד בכלל, וכהנה וכהנה.

וגם במעשה דלעיל, המפרשים מבארים באריכות כי בעצם זהו דבר דק מן הדק, היוהרא כאן היא קטנה. כי בעצם, המטרה שלו העיקרית היתה להוכיח אותם, לתת להם מוסר, על שלא שימשו את גדולי הדור, כי גדולה שמושה של תורה יותר מלמודה [ברכות דף ז' ע"ב].

החיד"א בספרו פתח עיניים, מדייק את המלים 'כל המתייחר', מה באה לרבות המלה 'כל'? הוא אומר, שני תירוצים על כך. כי הלל אפי' שדיבר כאן דברי תוכחה, ויש בכך יוהרא קלה מן הקלה, אבל בעצם הוא היה יכול לדבר הרבה יותר מכך. וכי הוא נהיה נשיא, רק בגלל שהם לא שימשו את גדולי הדור? וכי זהו עונש שהם קיבלו על כך? בודאי שלא. הלל זכה לכך, מפני שהוא היה לומד תורה מתוך דוחק ומתוך עניות עצומה, כפי המעשה הידוע שירד עליו שלג וכו'. הוא מסר נפש על התורה, מתוך עניות ודחקות גדולה הוא עסק בתורה. כמו כן, מחמת הענוה שלו. אבל הוא לא אומר זאת, הוא אומר רק את מה שרצה להוכיח אותם. וגם זה, סוף סוף אפי' שהוא לא אמר את גדלותו. זהו פירוש אחד שלו. ובפירוש השני הוא אומר, כי או שזה בדרך מקרה, דהיינו בדרך כלל הרי הוא היה ענוותן, אבל קרה פעם אחת שלא. בכל זאת, פעם אחת, אפילו זה בלבד גורם לו לשכוח. אבל בדרך כלל, הלל היה נוח ועלוב. וכך בית הלל שהיו אחריו.

הסברנו בס"ד בשיעור הקודם, מה בדיוק ההגדרה של 'נוחים ועלובים היו', מה משמעות המלים הללו. נוסף כעת מה שרבינו חננאל אומר – אינני יודע האם היתה לו גירסא אחרת או שזהו פירוש – נוחין בהלכה, ועלובין הן. יתכן כי כך היא גירסתו. עכ"פ חושבני שהדבר מחזק את מה שאמרנו, דהיינו לאפוקי מן הפירוש

לאחר שקלא וטריא, אומרת הגמ' שם בעמוד ב', אמר רב יהודה אמר רב, כל המתייחר, אם חכם הוא חכמתו מסתלקת ממנו, אם נביא הוא נבואתו מסתלקת ממנו.

אם חכם הוא חכמתו מסתלקת ממנו, מהלל. דאמר מר, התחיל מקנטרן בדברים, וקאמר להו הלכה זו שמעתי ושכחתי. אם נביא הוא נבואתו מסתלקת ממנו, מדבורה, דכתיב [שופטים ה', ז'] חָדְלוּ פָּרוֹן בְּיִשְׂרָאֵל חָדְלוּ, עַד שְׁקִמְתִּי דְּבוֹרָה שְׁקִמְתִּי אִם בְּיִשְׂרָאֵל וגו', וכתוב [שם שם, י"ב] עוֹרֵי עוֹרֵי דְּבוֹרָה, עוֹרֵי עוֹרֵי דְּבָרִי שִׁיר וגו'. ריש לקיש אמר, כל אדם שכועס, אם חכם הוא חכמתו מסתלקת ממנו, אם נביא הוא נבואתו מסתלקת ממנו. אם חכם הוא חכמתו מסתלקת ממנו, ממש, דכתיב [במדבר ל"א, י"ד] וַיִּקְצֹף מֹשֶׁה עַל פְּקוּדֵי הַחֵיל וגו', וכתוב [במדבר ל"א, כ"א] וַיֹּאמֶר אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן אֶל אֲנָשֵׁי הַצָּבָא הַבָּאִים לַמִּלְחָמָה זֹאת חֲקַת הַתּוֹרָה אֲשֶׁר צִוָּה יְיָ אֶת מֹשֶׁה וגו', מכלל דמשה איעלם מיניה. אלעזר היה צריך ללמד אותם את הכללים ודיני הכשר הכלים, במקום משה רבינו.

אם נביא הוא נבואתו מסתלקת ממנו, מאלישע. הנביא אלישע כעס ואמר לאחאב, דכתיב [מלכים ב' ג', י"ד] לֹאֲלִי פָּנִי יְהוֹשֻׁפֶּט מְלָךְ יְהוּדָה אֲנִי נָשָׂא, אִם אֶבִּיט אֶלֶיךָ וְאִם אֶרְאֶךָ וגו', וכתוב [שם שם, ט"ז] וְעַתָּה קָחוּ לִי מִנֶּגֶז, וְהָיָה כְּנֶגֶז הַמִּנֶּגֶז וְתָהִי עָלָיו יַד יְיָ וגו'. פסקה ממנו הנבואה, בגלל כעסו, והוא היה צריך משהו שיעורר אותו.

כמובן שלגבי כללות עניין זה, ישנם הרבה דברים להבין ולבאר, אבל נאמר את הנוגע לעניינינו, בעניין שדיברנו בשיעור הקודם לגבי בית הלל ש'נוחים ועלובים היו', ולמרות כל המעלה של ב"ה והשורש שלהם, שהרי הם היו תלמידים של הלל הזקן שהיה ענוותן גדול, כפי שהגמ' אומרת במסכת שבת [דף ל"א ע"א] לגבי האדם שניסה להקניט אותו ולשאול אותו כל

שכתב בספר בן יהודה שזהו עניין של פנימיות וחציוניות בענוה.

וכפי שאמרנו, בשביל כך גם מרן הבית יוסף זכה, ועוד מעט נראה גם לגבי הרמב"ם.

ומי שיראה במבוא לשו"ת פעולת צדיק, במהדורא החדשה שזכינו לה ב"ה, עם מבוא מפורט על תולדותיו של מהרי"ן, ישנו פרק מיוחד על ענותנותו של מהרי"ן, והתרחקות ממחלוקת וכו'. ישנה שם [בדף 18-16] אריכות על כך, באיזו ענוה ויראת כבוד הוא דן בדברי הפוסקים. כאשר הוא מקשה קושיא על מישוהו, הוא כותב, זיאני עפר רגליו, זלי עבדו קשה, זיאני עבד עבדיהם תמיה לי, וכהנה וכהנה. וכן זירץ העבד לקראתו.

חושבני, כי בעצם יש פה דבר משותף לכולם. אנחנו מדברים על כמה גדולים. כגון בית הלל, שזכו ונקבעה הלכה כמותם. מרן הבית יוסף, שזכה שחיבורו שלחן ערוך נתקבל בכל תפוצות ישראל. ומהרי"ן זיע"א, שספריו נתקבלו להלכה ולמעשה אצלינו בקהילות קודש תימן יע"א ויעזרם א"ל. או יכוננס ע"ליון א"מ.

החיד"א בספרו שם הגדולים [מערכת ספרים, בית יוסף] כותב כך, ודע, שקיבלתי מאדם גדול בחכמה ויראה, שקיבל מרב גדול שיקבל מזקנים, שנתגלה בדור, מרן ז"ל. דהיינו, מדוע הוא התגלה דוקא באותו דור? היו גדולי ישראל בתקופה שלו. שהיו הרמ"ק והאר"י וכל קדושים עמהם סיעת"א דשמיא שישראל לפי הדור, היו צריכים לספר זה שיקבץ כל הדינים, ויגלה שרשיהם לאסוקי שמעתתא אליבא דהילכתא. היו צריכים אז בדורם את הספר הזה.

ובאותו הדור, היו נמצאים שלשה רבנים ראויים לזה. ברצונו להסביר, מדוע הוא זכה מכולם, לחבר את הספר בית יוסף, ולאחר מכן העלה את התמצית בספרו שלחן ערוך, יותר מכל

גדולי ישראל שהיו באותו הדור. היו שלושה, שמבחינת הגדלות בתורה הם היו כמותו, אשר גם הם היו יכולים לעשות זאת. והם הרב מהר"ר יוסף טאיטצק, והרב מרן, והרב מהריב"ל. הרב יוסף טאיטצק היה צדיק וגאון גדול, פרוש גדול, כתוב שארבעים שנה הוא לא היה ישן במטה וכו'. וגם מהר"י בן לב, הוא מפורסם. המעניין הוא, ששלושתם נקראים בשם יוסף. וכל אחד מהם היה ראוי למלאכה זו, והסכימו מן השמים ונתנתן דת ע"י מרן הקדוש.

למה התורה ניתנה, למה זכינו שפסקי ההלכה יתקבלו ויקבעו עפ"י מרן, בבחינת דור דור ושופטיו, ובפרט אחרי רבינו הרמב"ם, כי החיבור שלחן ערוך נתקבל כמעט באותה מדרגה. מפני ענותנותו היתרה, וכאשר נראה מספריו הקדושים החוש"ה אל העי"ן.

זה לא שהאחרים לא היו ענוים, גם הם היו ענוים, אם האדם אינו עניו אין על מה לדבר, כי זהו חסרון גדול. אבל למרן הבית יוסף, היתה ענותנות יתירה.

וכמו שכתב בח"א (עיין מ' יוסף קארו) משם הרב מהר"א אלפנדארי בקונטרס עיגונא דף כ"ט, שכתב דאין דרך מרן לספר בגנות מי שפוסק דלא כוותיה, ומשנתו היתה משנת חסידים. כאשר הוא חולק על מישוהו, הוא לא מדבר עליו דברי גנאי. ואשר שינה מדתו בא"ה סימן י"ז, על תשובת הר"א מרודין ז"ל, הוכרח משום מעשה שהיה, שהתיר הרב המבי"ט ח"א סימן קפ"ו, ובסימן קפ"ז כתב שמהר"ר יוסף עמד לו מנגד, ולבי אומר לי שהוא רבינו בית יוסף עכ"ל הרב מהר"א אלפנדארי. שם היה מעשה שהוא התיר, והיה צריך לצאת באון וחיל.

אותו הדבר גם גאון עוזנו מהרי"ן, ישנם מקומות שהוא כותב בצורה מאד תקיפה, למשל בספרו זבח תודה בסימן ט"ל ס"ק ח"פ [דף רע"ט ר"פ] הוא כותב על בעל השתילי זיתים

שערי יצחק – השיעור השבועי

אצל מהרי"ץ, אולי כן זהו העניין, אבל למעשה מה שאינו נוגע לענייני מנהגים ונוסחאות, כולם קיבלו את פסקיו. א"כ בעצם גם לדידו, אין הנקודה למה הוא נתקבל יותר מהאחרים, אלא עצם הדבר שספריו נתקבלו ונתפשטו ונתפרסמו ונדפסו, לכן הוא נחשב גאון רבני תימן ותפארתם.

ישנו הבדל נוסף. כי כאשר מדברים על בית שמאי, מפורש בגמ' יבמות שהם היו מחדדי טפי. לכן צריכים להסביר, מדוע בכל זאת נקבעה ההלכה שלא כמותם. אבל אצל מהרי"ץ, מי שמכיר ויודע, בודאי שהוא היה מיחדד טפי, היתה לו גם את המעלה הזאת, לא היו בתימן גדולי תורה במדרגה שלו, אפילו שמהרי"ץ השפיל את עצמו כלפיהם, כביכול נראה – למי שקורא וחושב באופן שטחי – שהם יותר גדולים ממנו, כי כך הוא מתבטא אליהם. אבל מי שמשווה בין הדברים, רואים שהם בכלל לא מגיעים לקרסוליו. [עיין עוד בעניין זה בדרשת מרן שליט"א ביומא דהילולא ה-207 למהרי"ץ זיע"א, שנת ה'תשע"ב, ובעוד מקומות].

מציאת המקור בדברי הרמב"ם בתשובה לגבי טבילת עזרא, בה כתב כי 'דבר חמור זה יכול להכעיס אפילו את הלל הזקן'.

בשיעור הקודם הבאתי את דברי הגינת ורדים, הכותב לחכם שהתווכח איתו כך, 'באמת שדבריו אלה מכעיסים את הלל הזקן, ואמרתי כי זכור לי בבירור שכבר הרמב"ם כתב בלשון כזאת. וברוך ה' זכותי, 'ברוך משיב אבידה לבעליה, יישר כוחו של בני הרב נסים יצ"ו, הגר בעיר בית שמש ת"ו, אשר מצא והודיע לי היכן התשובה הזאת.

הדבר נמצא גם בשו"ת הרמב"ם, במהדורא החדשה של מכון ירושלם [חלק ב' דף קס"ה, ליקוטים], אבל זה נדפס כבר בעבר, כגון במהדורת ליפסיה. זהו מכתב שהרמב"ם כותב לרבי פינחס הדיין, שהיה בעיר אלכסנדריה.

בספרו ראשי בשמים, זאני אומר שהוא מאכיל טריפות לישראל', בסגנון כזה הוא כותב, 'לא צודק בדברי התוספות וכו'. ממש בצורה תקיפה. בעל רביד הזהב ניסה להשיב וליישב את דברי אביו, אבל למעשה הוא לא ענה. אין תשובה. כמ"ש בבארות יצחק ס"ק ל"א ד"ה וראיתי. זאת אומרת, מהרי"ץ ודאי צודק. וכן בהשגותיו על ראשי בשמים, בשו"ת פעו"צ ח"ב סי' קי"ז, מהרי"ץ כותב גם שם בלשון חריפה מאד. אבל דבר זה, מוכרחים לפעמים. כאשר רואים שמישהו לפעמים תקיף, זהו סימן ואות למשקל הנכון. כמו משה רבינו ע"ה, למרות שהיה עניו מכל האדם, אבל גם תקיף.

ישנם אנשים שהם ענוים, בגלל שכך הוא טבעם, הם לא מסוגלים להיות תקיפים. אבל משרע"ה, טבעו היה הפוך, הוא היה מאד תקיף, כפי שאמר [במדבר ל"ב, י"ד] וְהָיָה קִמְתָּם תַּחַת אֲבִיתָם, תִּרְבּוּת אֲנָשִׁים חֲטָאִים וגו' [מרן שליט"א אומר ב'כינוי': והנה קמו תחת אבותיהם תרבות אנשים חטאים]. הוא דיבר בלשון קשה. אומרים חז"ל, כי בודאי שהוא היה אדם קשה, אבל אדרבה הוא היה מנמיך ומשפיל את עצמו. זאת היא הגדלות. להתגבר על טבעו. א"כ כאשר רואים לפעמים תקיפות, הרי שאדרבה, הדבר משלים את התמונה, בכדי להראות שהוא כן מסוגל.

אבל בעצם, ישנו הבדל. בנ"ד מסבירים לגבי בית הלל, מדוע נפסקה הלכה כמותם ולא כב"ש. אבל לגבי מרן הבית יוסף, לא היו ויכוחים בינו לבין מהר"י טאיטצק ומהר"י בן לב. אין השאלה, ששלשתם חיברו ספרים, ולמה דוקא מתוכם הב"י נתקבל, ודלא כמו הפסקים שלהם. אין התנגשות ביניהם.

המחלוקת שהיתה למרן, היא היתה עם המבי"ט, בעירו צפת ת"ו. הוא נחשב ה'בר פלוגתא' שלו. אבל הם, לא היו ברי פלוגתא שלו. א"כ זה לא בדיוק כמו בית שמאי ובית הלל. הא כדאיתא, והא כדאיתא.

הרמב"ם פותח כך, כבר הודעתני להדרת כבוד גדולת קדושת מרנא ורבנא פינחס ש"צ הדיין הגדול המעוז המגדול החכם המופלא בר' משולם הרב זצ"ל, שלא נתאחרתי להשיב על כתבך הראשונים והאחרונים אלא מפני חליי, לא מפני דברים ששמעתי. דהיינו, הרמב"ם כותב לו ומתנצל בפניו, על כך שהוא לא ענה לו על המכתבים שלו. אמר לו, תדע לך שהסיבה היחידה היא, מפני שהוא היה חולה. ההוא חשב, שהוא לא עונה לו, כיון שהוא שמע איזה דברים, כנראה מישהו ניסה לסכסך ביניהם. לכן הוא כותב לו, 'לא מפני הדברים ששמעתי'. לא זאת היא הסיבה, אלא מפני שהוא פשוט היה חולה.

שאיני ממקבלי לשון הרע. ואני יודע שכל דבר שיעתק מאיש לאיש, ישתנה ויתוסף בו כמה תוספות ויותר מזה למי שירצה הרגיל. אני יודע, שכאשר מספרים כל מיני דברים, מעבירים מאדם לאדם, מוסיפים דברים שלא היו ולא נבראו וכו'.

אבל הרמב"ם אומר לו, ושבח לאל, אפילו שמעתי באזני, וידעתי בודאי שאדם פלוני התכבד בקלוני או בעט בדברי, אם מישהו זילזל במה שאני אומר, אפילו חרף, איני מרגיש ולא מקפיד על זה. כלומר, אפילו אם הייתי שומע ממך בעצמך דברים קשים, הדבר אצלי אינו מעלה ואינו מוריד. אלא אמחול ואסלח. הנה גם הוא מתלמידי בית הלל.

הרמב"ם מאריך שם בעוד כמה דברים, ולאחר מכן הוא כותב כך, וזה שאמר לך הדיין החסיד ש"צ, שכעסתי הרבה על כתבך הראשון, אמת אמר. תראו כיצד בשלב הראשון רואים את הענוה של הרמב"ם, וכעת מאידך תשמעו את הצד השני.

הרי דיברנו על השאלה, האם יתכן מצב שהלל הזקן יכול לכעוס. א"כ אומר לו הרמב"ם, מה שאמר לך מישהו כי על מכתבך הראשון מאד

כעסתי, 'אמת אמר', אכן הדבר הנכון. המכתב הראשון, בא אלי פתב מלא סיגים, דהיינו תערובת של דברים, כמו שיש נחושת עם סיגים, כלומר פסולת, ואני חולה נוטה למות [מרן שליט"א אומר זאת ב'כינוי': 'זהו חולה נוטה למות'], קיבל את המכתב במצב שהוא מאד לא הרגיש טוב, איך לא אכעוס?

כתוב בנוסח זה ככה, קמו כל העם מקצה אל קצה, זקניהם וקטניהם. ובאו אלי לאמר, אין לנו יכולין לשאת עוד דבריכם. הנושא היה, לגבי עניין טבילת עזרא, האם זאת חובה או מנהג. והרמב"ם כותב בחיבורו [הל' ק"ש והל' תפילה], שחובת טבילת עזרא נתבטלה, כיון שלא יכלו לעמוד בכך וכו'. בכל אופן, הנושא הזה עלה, וקמו כל העם מקצה, כנראה באיזה בית כנסת או בית מדרש, ציבור גדול של אנשים אשר התחילו לרטון.

כך הוא כתב לרמב"ם, שקמו כל העם מקצה אל קצה, כולם ממש, זקניהם וקטניהם, ואמרו לו, 'אין לנו יכולין לשאת עוד דבריכם'. אנחנו כבר לא יכולים לסבול. מספיק. תפסיקו עם כל ה'פסקים' שאתם נותנים לנו, בכל פעם אתם אומרים משהו אחר, אתם הרבנים אומרים מה שאתם רוצים. מתירים מה שאתם רוצים, ואוסרים מה שאתם רוצים. כביכול יש לכם חשבונות אישיים. וכדומה. שהרי אתם מתירים מה שתמצו, ותאסרו מה שתחפצו. אלו הטענות הידועות של עמי הארצות, אשר אינם מבינים.

טענתם היתה, כי כל הזמן היתה להם מסורת, שחייבים לטבול טבילת עזרא, וכעת אתם אומרים שלא חייבים, ושזה רק מנהג. תחליטו, מה היא ההלכה? אנחנו לא מקבלים. אנו נעשה הכל כפי מה שאבותינו עשו, ואל תחדשו לנו חידושים.

הרי היה מסורת מאבותנו הראשונים אשר לפנינו, שאין לברישראל להתפלל אם הוא בעל קרי, עד שירחץ במרחץ או בים ויטהר

ולחודיע להם חומר הדברים, ודרשת. גם זה הכעיסני. וכי נעשו בדבר זה קלין וחמורים? ומה הן חומר הדברים? והלא אין הדבר אלא מנהג בשנער ובמערב בלבד, אבל בכל ערי רומי וצרפת וכל בני פרובינציאה אנשי עירכם – הדיין הנז"ל שהיה באלכסנדריה בא לשם מערי רומי, דהיינו אירופה – מעולם לא נהגו במנהג זה. ומעשים תמיד שיבואו חכמים גדולים ורבנים מעריכם לספרד, וכשיראו אותנו רוחצים מקרי, שוחקים עלינו ואומרים, למדתם מנקיות הישמעאלים.

ובסוף הוא אומר, וזה העני – כלומר בדעת – שאמר עלי שאיני רוחץ מקרי, שקר הוא. מעידין עלי שמים וארץ, שמעולם לא עשיתי זאת אלא מחולי. רק אם ח"ו הוא – הרמב"ם – לא היה בריא, אז הוא לא טבל. ואיך אשנה מנהגי ומנהג אבותי בלא עילה, בלא שום איסור. אם זהו המנהג, אז גם אני עושה את המנהג. אבל אינך יכול לשבש את ההלכה. ומנין ידע הוא בפתייתו, אם נראיתי לרחוץ, אם לא. וכי הוא עוקב אחרי, בכדי לדעת האם אני הולך לטבול או שלא?

ודבריו דברי חלומות, לא מעלין ולא מורידין. ואין להאריך בדבר זה הקל בודאי, אבל הודעתך מפני מה כעסתי.

על כל פנים רואים מכאן, שהרמב"ם אוהז כי הדבר הזה מכעים אפילו את הלל הזקן.

אולי ברגע הראשון זה נראה לנו תמוה, אבל חושבני כי בעצם המקור של הרמב"ם, זאת הגמרא בפסחים שהבאנו מקודם, שהרי אפי' הלל במדרגותיו הגבוהות, כמה שאנחנו מבינים, ח"ו איזו יוהרא קטנה שבקטנות לפי מדרגתו, שקצת נכנסה לו איזו מחשבה, הגמרא מסמיכה לכך גם את העניין של כל הכועס וכו'. דהיינו, כפי שהוא יכול להתייחר, הוא יכול גם לכעוס.

וינקה את עצמו. ועכשיו התרתם להתפלל ולהיכנס בבית הכנסת ולקרות בתורה, בלא רחיצה ובלא טהרה. כעת אתם אומרים שמותר.

אם כן הוא הדת של ישראל, נלך ונודיע לפלילים וכו'. הרי הישמעאלים עושים עניין גדול מן הרחיצה הזאת. ילכו להלשין. זה נוסח דבריך אות באות.

הרמב"ם לקח את הדברים לליבו, וכתב לו כך, ועתה ראה גם ראה, אם דבריך הם המכעיסין אפילו להלל הזקן, או אינן. תגיד לי, האם מה שאתה אומר, זה היה מכעים אפילו את הלל הזקן, או שלא?

לכך נתכוונתי בשיעור הקודם, למלים הללו, שהרמב"ם אומר כי הדבר הזה ירגיז אפילו את הלל הזקן. אמרת שקמו כל העם זקנים וקטנים, ודבר ידוע וברור שלא היו כולם, אלא קצת מעמי הארץ השוטים. מה אתה מדבר, שכולם קמו ועשו מהומות, בסה"כ המדובר על כמה אנשים בודדים, עמי ארצות ושוטים, אשר אינם מבינים בין ימינם לשמאלם.

ועוד, שטענת דבריהם ומלאת אותם, ועשית אותם כאילו הם דברי חכמים גדולים בעלי מסורת וקבלה מאבותיהם. את האנשים העמי ארצות הללו, אתה הטעמת את דבריהם, עשית זאת כביכול אלו דברי גדוליתורה, הלבשת אותם מחלצות, אתה מסביר את דבריהם כביכול בצורה תורנית, כאילו יש בדבריהם איזה שיקול הלכתי. הם אמרו דברים פשוטים בלי שכל, ואתה עשית זאת כביכול זה משהו למדני, וכאילו שיש להם מסורת מאבותיהם, וכאילו הם חכמים גדולים.

ועוד, שבא מכלל הדברים שֶהִסְדֵּרְתָּ ותיקנת, שאסור לקרות בתורה ולהיכנס לבית הכנסת אלא אחר רחיצה מקרי. ועוד כתבת באותו הכתב, שביקשו ממך לדרוש להם בדבר זה

אמנם הגמ' לא הביאה שהלל כעס, אבל זאת לומדים ממשו רבינו, אך אינני חושב שהלל יהיה יותר ממשו רבינו. על משה רבינו כתוב 'עניו מאד', וכי הלל יהיה יותר ממנו? א"כ יכול להיות מצב כזה. הגמ' לא הביאה דוגמא כזאת, כנראה אולי מפני שלא מצאנו זאת אצל הלל, או מפני שלא היה לכך מקור בכתובים, או שמאחר שכבר מצאנו זאת במשה רבינו אז כבר לא צריכים להביא דוגמא מהלל. בכל אופן, הדבר בבחינת 'דרשינן סמוכים'. הדבר גם מובן, 'כל המתיהר' – 'כל הכועס'.

אבל בעצם, צריכים לראות כאן את ההבדל. כי לכאורה, למה מזכירים את הלל? תזכיר את משה? התשובה היא, כי העניין של הרמב"ם זה עניין מסוג שונה. משה רבינו כעס על דברים אחרים, ואילו בנ"ד הרמב"ם כועס על דבר מעין מה שהקניטו את הלל, כי העניין הוא שמישהו בא ומרגיז אותו. זה בדיוק היה העניין של הרמב"ם, שמישהו הקניט אותו, וכתב דברים שהרגיזו אותו. אבל משה רבינו, לא כעס על דברים מהסוג הזה.

הדברים אשר משה רבינו כעס, הם כגון מה שכתוב [במדבר ל"א, ט"ז] הַחִייתָם כָּל נֶקֶבָה, כאשר הוא ראה שהביאו מהשלל את בנות מדין, אז משה רבינו כעס עליהם, הֵן הִנֵּה הָיוּ לְבָנֵי יִשְׂרָאֵל בְּדָבָר בְּלָעָם וגו'. כמו כן מה שמצאנו שהוא קצף על אלעזר ואיתמר, מִדּוּעַ לֹא אָבִילְתֶּם אֶת הַחֲטָאת בְּמָקוֹם הַקֹּדֶשׁ וַיִּקְרָא יי, בעניין אונן שאסור בקדשים. וכן ישנם דעות האומרים שהוא כעס בענין מעשה זמרי, ולכן נתעלמה ממנו ההלכה שהבועל ארמית קנאים פוגעים בו.

אולם העניין של הלל היה, שמישהו הרגיז אותו בהקנטות, וכן הרמב"ם כי ההוא כתב לו דברים אישיים, לכן מביאים את הדוגמא של הלל, כי לא מצאנו שמשו רבינו כעס על דברים מן הסוג הזה, אלא על דברים אחרים. אבל עיקר הרעיון הוא שהיה כעס, אעפ"י שזה מסיבות אחרות.

בעניין "רוגזא דרבנן", גנות הכעס בסתם, משא"כ כשהוא לשם שמים.

למעשה ישנו מאמר בספר הזוהר הקדוש [בפרשת תצוה], האומר כי כעס על תורה, זה לא נורא. דהיינו, כל הדברים החמורים הכתובים על הכעס, זה רק לגבי עניינים שאינם דברי תורה. הבאתי זאת בס"ד בנפלאות מתורתך, במאמר מיוחד בשם 'רוגזא דרבנן', בפרשת מטות [דף שי"ב].

כתוב שם בזוה"ק כך, רוגזא דרבנן, במילי דאורייתא. רוגזא דרבנן, למיהב יקרא לאורייתא, וכולא לפולחנא דקב"ה הוי וכו'. דהיינו, הכעס של החכמים הוא בכדי לתת כבוד לתורה. אבל אי במלין אחרנין, לאו פולחנא דקב"ה האיי וכו' ע"כ. ישנה שם בנפ"מ אריכות על כך, מי שירצה יעיין שם בפנים.

למסקנא כתבתי כך, מצאנו למדים מן האמור לעיל לפענ"ד, שאפילו על דבר גדול שמותר לכעוס עליו, היינו רק מן התורה, מצד [דברים כ"ח, טז] והלכת בדרכיו, אבל חכמים ציוו להתרחק גם מזה, רק להראות אז כעס בפנים ולא בליבו. ויש אומרים עכ"פ שזו מדת חסידות. ולענייני תורה או לדבר מצוה, מותר מן הדין אפילו כעס הלב, ואפילו הטחת דברים קשים (או שְׂפּוֹר כלים). בתנאי שכוונתו לעבודת ה' ולכבוד התורה, וגם בזה ראוי שישקול כעסו במדה במשקל ובמשורה. זה לא שהוא ח"ו התפרץ ויצא מגדרו, אלא שהוא עושה זאת לשם שמים, כך הוא המכוון, וגם דבר זה ראוי לשקול במדה ובמשקל ובמשורה. כדאי לראות את הדברים בהרחבה בפנים, כי יש בזה דברים דקים.

בכל אופן, לעניינינו אנחנו כבר מבינים שבעצם זאת אינה סתירה, שהאדם מצד אחד הוא עניו גדול ומשפיל את עצמו, אבל על דברים כאלה הוא כועס.

שערי יצחק – השיעור השבועי

היתה הסכמה על י"ח דברים, כן לגזור אותם. וישנן הלכות שאמרו בעליית חנניא בן חזקיה בן גוריון כשעלו לבקרו. מובא שם במשנה, ואלו הן ההלכות שאמרו בעליית חנניה בן חזקיה בן גרון שעלו לבקרו, ונמנו ורבו ב"ש על ב"ה, ושמנה עשר דברים גזרו בו ביום. בית הלל לא הסכימו. אבל כיון שבית שמאי היו הרבים, נפסק בבית המדרש, בבית הועד של חכמים, כדעת הרוב, כמו שנאמר [שמות כ"ג, ב'] **אַחֲרֵי רַבִּים לְהִשְׁתָּת.**

כתוב על כך בירושלמי, תנא ר' יהושע אונייא, תלמידי ב"ש עמדו להן מלמטה, והיו הורגין בתלמידי ב"ה. כיצד הדבר יכול להיות? 'הורגים בתלמידי בית הלל'?

תני, ששה מהן עלו. והשאר, עמדו עליהן בחרבות וברמחים. דהיינו, בית שמאי לא הסכימו בשום אופן לפשרה, והם לא נתנו לתלמידי ב"ה לעלות, בכדי שהם יהיו הרוב. זאת אומרת, הם כבר היו בבית המדרש, ומתלמידי בית הלל היו שם ששה, ובית שמאי היו הרבה יותר, וזהו. כעת נפסקה ההלכה כדעת ב"ש.

ראיתי כי לאחד מבעלי התוספות היתה כנראה גירסא אחרת, והוא כותב 'שנהרגו ששה מתלמידי בית הלל'. בגירסא שלפנינו כתוב, כי 'ששה מהם עלו, והשאר עמדו', כי לא נתנו להם להיכנס.

אכן צריכים להבין את כל העניין הזה, וכי ב"ש עושים רוב בכוח? מהי משמעות העניין? כנראה ישנם כאן דברים נסתרים, אשר צריך יותר להבין אותם. אולם אני מדבר רק לגבי הפרט הזה.

למעשה, הקרבן העדה מסביר כי אין הפירוש כפי שנראה ממשמעות המלים, אלא שהסיפא מסבירה את הרישא. כלומר, כתוב שב"ש היו עומדים למטה והיו הורגים בתלמידי ב"ה, אבל

תשובה לשאלה מהשיעור הקודם כי מצינו בירושלמי שתלמידי בית שמאי היו הורגים בתלמידי בית הלל וכו', וטענת אחד מן הקראים כנגד רס"ג ממיתת תלמידי ב"ש וב"ה.

בעיקבות השיעור הקודם מישהו שאל, כי מצאנו שבית הלל ובית שמאי היו הורגים זה בזה.

למעשה, זאת קצת שאלה קשה, אמנם לא מצאנו מלים כאלה כפי שהוא אמר, אבל ישנו דבר מעין זה, כנראה זהו מה שעמד לשואל בראשו.

הדבר מובא בירושלמי, אבל לא בתלמוד בבלי. בגמרא בבלי מסכת שבת (דף י"ז ע"א) כתוב, שהיה ויכוח בין הלל לשמאי, לגבי מי שבוצר לגת, האם זה הוכשר או שלא. כך כתוב שם, הבוצר לגת, שמאי אומר, הוכשר. הלל אומר, לא הוכשר. א"ל הלל לשמאי, מפני מה בוצרין בטהרה, ואין מוסקין בטהרה? א"ל, אם תקניטני, גוזרני טומאה אף על המסיקה.

נעצו חרב בבית המדרש, אמרו, הנכנס יכנס, והיוצא אל יצא. הם רצו לעמוד למניין, מי סובר כמו מי, וכיצד הרוב שכמוהו תהיה ההלכה. ואותו היום היה הלל כפוף ויושב לפני שמאי כאחד מן התלמידים. הלל נשיא ישראל, מרוב ענותנותו, מוריד את ראשו, לא איכפת לו כלום, כביכול הוא תלמיד של שמאי. והיה קשה לישראל, כיום שנעשה בו העגל.

נעצו חרב בבית המדרש היינו, זה לא כפישוטו, אלא כעין סימן, כפי שכתוב לגבי פלטי בן ליש, שנעץ חרב בינה לבינו, מי שעוסק בזה יידקר בחרב. זהו כעין סימן, להראות כמה שהדברים ח"ו חמורים, שיקחו את הדברים בכובד ראש הראוי.

אבל בירושלמי [מסכת שבת פרק ראשון הלכה ד'], כידוע היו שמונה עשרה דבר גזרו, ושמונה עשרה דבר חלקו, ושמונה עשר דבר הסכימו.

לא שהיו הורגים, אלא שאיימו להרוג. זה לא שח"ו הם קיימו זאת. אלא זה היה רק איום, כפי שכתוב בהמשך, 'עמדו מלמטה בחרבות וברמחים שלא יעלו'. כך הוא מסביר את המלים 'היו הורגים', כי אילו הם רצו לעלות, אם ח"ו אתה תעלה, הם ח"ו יהרגו אותם. אבל ח"ו בפועל הם לא הרגו אותם. אף לא את אחד מהם.

אך ישנם כאלה הטוענים, כי כתוב במסכת מגילת תענית, אלו דברים אשר עשו עליהם תעניות, אנחנו כעת לקראת עשירי בטבת, זאת תענית שנשארה, אבל ישנם במגילת תענית הרבה צרות שהיו, ואחד מהם זה לגבי המחלוקת הזאת.

כך כתוב שם, בתשעה בו [באדר] גזרו תענית על שנחלקו ב"ש על ב"ה, ונהרגו שלושת אלפים מתלמידיהם. רחמנא ליצלן. שלושת אלפי תלמידים? איפה נשמעו דברים כאלה?

הלכך יש מי שטען, כיצד קרבן העדה אומר שהם רק איימו, הרי כתוב שמתו שלושת אלפים תלמידים?

קצת מוזר גם ההבדל העצום אשר בין הדברים, כי בגמ' כתוב ששה תלמידים, ובמגילת תענית כתוב שלושת אלפים תלמידים.

בספר פרשת מרדכי להרב זק"ש, הוא כותב לגבי מ"ש בגמרא בבלי שיום זה היה קשה לישראל כיום שנעשה בו העגל, הוא מביא פירושים מהראשונים להסביר מה כל כך קשה, והוא אומר אח"כ פירוש מדנפשיה, כי הדבר פשוט מאד, הפלא ופלא, כי כיון שנהרגו שלושת אלפים תלמידים, זהו כפי שנאמר [שמות ל"ב, כ"ח] וַיִּפֹּל מִן הָעָם בַּיּוֹם הַהוּא כֶּשֶׁלֶשֶׁת אֲלָפֵי אִישׁ. זהו הדמיון. הראשונים לא פירשו כך, הם הסבירו קצת אחרת, בצורה דחוקה. אבל הוא אומר, כי זהו פתרון העניין.

דבר זה, גרם קצת 'כאב ראש' בזמן רבי' סעדיה גאון. כי היה אחד קראי אשר נתפס על הדבר הזה, אחד מחכמי הקראים, סלמון בן ירוחם, שם רשעים ירקב. מובא בספר 'דורות הראשונים' להרב יצחק אייזיק הלוי [חלק ג' דף נ"ב], כי הוא נתלה במאמר הזה של הירושלמי, בכדי להתקיף את רס"ג. וברוב חוצפתו, הקראי הזה אמר על רס"ג דברים חמורים. ידוע שרס"ג הוא מראשי הלוחמים נגד הקראים.

הוא אומר כך, הכחיש הפיתומי, שלא היה בין ב"ש וב"ה מלחמה, או שהרגו מקצתם את קצתם. 'פיתומי' זהו רס"ג, כי משפחתו פיומי, הוא היה תחילה בפיוס שבמצרים, לכן הוא כינהו 'פיתומי', כמו 'את פיתוס ואת רעמסס'. והוא אומר על רס"ג, שהוא 'הכחיש' זאת.

והבאתי תלמוד סדר מועד אשר לאנשי ארץ ישראל, ופתחתי ההלכות שזה המעשה נזכר בהן. למה אתה מכחיש? הנה כתוב זאת במפורש. ופירש יעקב בן אפרים בזה, כנראה זהו איזה מפרש, והלכתי לבבל לברר איך סילף הפיתומי את הדברים ליפותן. תראו איזה חצוף.

שאלה מהקהל: 'בן אפרים' הזה, גם היה קראי?

תשובת מרן שליט"א: כוונתך למה שהאבן עזרא מביא, זה שהוא אמר עליו שהוא 'בן פְּרִים'. אבל לא, כנראה יש הרבה 'בן אפרים'. אם הוא היה מביא ראיה מהם, זאת לא היתה ראיה. הרי אדרבה, הוא רוצה להוכיח לו כי הדבר מפורש במקורות שלכם, א"כ הוא לא יכול להביא לו מן הקראים.

אולם בעצם, לגבי הויכוח הזה ביניהם, וכי רס"ג לא ידע שהדבר כתוב בירושלמי? מישהו הבין בטעות, כי עד זמן רס"ג, לא היה בכלל בבבל את הירושלמי, לכן רס"ג לא ידע, עד שהקראי הזה הביא לו את הירושלמי. וכי הוא הלך מבבל לא"י, בכדי להביא זאת משם? בספר דורות הראשונים שם, הוא מתווכח אתו, מוכיח

שערי יצחק – השיעור השבועי

שבני ישראל שמעו לערב רב, כך לגבי הלל, שהשפילו אותו, כי הוא היה צריך לישב כפוף בפני בית שמאי, למרות שהיה הנשיא. וישנם עוד כמה פירושים בעניין. הוא בעצמו – בספר פרשת מרדכי – מביא שם פירושים אחרים, רק הוא חשב שזה הנכון, כיון שהמספר שלושת אלפים התאים לו, הבריק לו כיון שזה מתאים.

אבל המספר שלושת אלפים הרוגים, נשמע גוזמא עצומה. מי יודע מיהו שכתב זאת, ומדוע. עכ"פ לפי כל הדעות, לא כתוב שבית הלל הרגו, אפילו אחד. אם כבר, רק בית שמאי.

אודות המעשה הנורא שהיה עם ר' יוסף דילהריינא אשר רצה להביא בהכרח את הגאולה באמצעות שמות הקודש וקבלה מעשית, ביאור עניין הבשמים שהביא לס"מ שזהו בעצם הרהור גאווה שעלה בליבו, וביאור מה שהיה מביא אליו את אשת מלך יון כדי לנקום כביכול את נקמת בנות ישראל אשר טומאו בידי היונים, והדמיון בינו לבין קורח.

הזמן קצר והמלאכה מרובה, ולדבר על עשירי בטבת אמנם זהו עניינא דיומא, אבל ברוך ה' הרב שילה הי"ו הדפיס בעת את השיעור שנמסר לפני מספר שנים, לפני שבע שנים דיברנו על עניינים יסודיים מאד של עשירי בטבת, בשיעור מוצש"ק ויגש התשע"ג. כדאי לראות את הדברים בחוברת, לקבל הבנה של ממש לגבי כל החומרא של צום י' בטבת, כי כידוע לשיטת האבודרהם ומקורו מהגאונים – כפי שהסברנו שם – עשירי בטבת חמור אפי' יותר מתשעה באב. הבאנו כמה דרכים בכדי להסביר זאת. יהי רצון שייהפך לששון ולשמחה, ושלא נצטרך.

בכל אופן, אדבר עכ"פ לגבי דבר הקשור לעניין הגאולה, והוא גם קשור לימי החנוכה שעברנו, ובעקיפין לצום עשירי בטבת שלפנינו. אנחנו מצפים לישועת ה', שתהיה בעז"ה כהרף עין. ומכיון שרציתי לדבר על כך בשיעור הקודם בעניין חנוכה, רק שהזמן לא הספיק, לכן בעז"ה נשלים זאת עכשיו.

ואומר שהדבר איננו נכון, כי בודאי שלגאונים היה את הירושלמי, וגם מצינו בהדיא בהלכות גדולות שהביא את הירושלמי, וכן השאלות ועוד הרבה גאונים. זה לא שלא היה להם את הירושלמי, ושלא למדו אותו. אולי לא עסקו בזה בקביעות הלימוד, אבל בודאי שהיה להם את הירושלמי עוד לפני רס"ג, ולא שמאז רק נודע להם מה שכתוב בירושלמי.

ומה שכתוב, 'מבבל לארץ ישראל', היינו העיר בבבל הנמצאת בארץ בבל. לא ארץ בבל. א"כ אותו קראי הלך לעיר אחרת, ומשם הביא להראות את הספר.

אבל חושבני, אחת מן השתים. ראשית, רס"ג ידע זאת, אבל הוא הבין והסביר כפי פירוש קרבן העדה, כי לא שהרגו בפועל, אלא שאיימו עליהם, אילו הייתם עולים. ומה שכתוב במגילת תענית לגבי שלושת אלפים תלמידים, זה לכאורה אכן קושיא. אבל מי שיעיין בפנים, יראה שזאת רק גירסא אחת. דהיינו, הדבר אינו כתוב בעליל במגילת תענית. בעל פרשת מרדכי בעצמו (בדף תקכ"ד) הרגיש בכך, הוא מביא שהדבר כתוב ב'הערות' עפ"י איזה כתב יד. בקיצור, זה לא שח"ו אפשר לומר שרס"ג סילף ח"ו, אלא שלא היתה לו את הגירסא בספר שלו. מי יודע אם הספר הזה מוסמך, ומי כתב אותו. לא מסתבר שיש ממש בדברים.

רק מה שכן רואים, שב"ש היו מאד תקיפים, עד כדי כך, כמו מלחמה, אבל הכל היה לשם שמים. ח"ו לא הגיעו למצב שמישהו נהרג מכך. ואם מוצאים דברים כאלה, אז זה עניין של גירסא, וצריכים לבדוק האם אכן הדבר נכון או שלא.

שאלה מהקהל: מה הדבר קשור לחטא העגל?

תשובת מרן שליט"א: מסבירים זאת המפרשים שם, כי זה כביכול כמו משה רבינו שעמדו נגדו,

ישנו מעשה ידוע, של רבי יוסף דילריינא. אם אינכם מכירים אותו, מכל מקום אני אזכיר לכם. זהו ממש מעשה נורא ומבהיל, המפורסם בהרבה ספרים, ונדפס עשרות פעמים אם לא מאות פעמים. א"כ למי שאינו יודע, או גם למי שכבר מכיר אותו, אביא רק את תמצית הסיפור, כיון שמתחילתו ועד סופו הוא ארוך, אבל הדברים מלהיבים ומעוררים, וממשה מדהימים.

בספר תולדות יעקב יוסף, מהדורא חדשה, הביא את הדברים העיקריים שלסיפור, כדלקמן. תכף נראה שהסיפור הוא אמיתי, בכל אופן הגרעין שלו הוא אמיתי, אולי לא כל הפרטים, כיון שישנן כמה נוסחאות לסיפור. בכל אופן, ישנם דברים רבים משותפים לכולם.

כך הוא כותב [בהערות המו"ל, הערה ק"ס], ר' יוסף דילה ריינה, היה אדם גדול וחכם ובקי בחכמת קבלה מעשית. המדובר לפני כחמש מאות שנה. והיה יושב בעיר צפת. ויהי היום, ויתן אל לבו לפצור ולהביא הגאולה, ולהעביר ממשלת זדון מן הארץ. הוא קיבל על עצמו להביא את הגאולה, הוא היה מוכן למסור את עצמו, העיקר שיבוא משיח צדקנו.

והיו עמו חמשה תלמידים שלא משה ידיהם מידי, וגם המה היו בקיאים בחכמה זו, והסכימו עמו לגשת אל המלאכה. נטהרו ג' ימים, בקדושה ובטהרה ובפרישות גדולה וכו'. ביום הג', בעלות המנחה, הירבה והפציר בתפילה ארוכה ובהשבעות גדולות לכל מלאכי עליון הנודעים לו, עד שבסוף השביע בצירוף שם מ"ה לאליהו שיתגלה אליו. כידוע, ישנם שמות הוי"ה לפי כמה צירופים, שם ע"ב ס"ג מ"ה ב"ן. שם בן שבעים ושתים, ששים ושלוש, ארבעים וחמש, וחמשים ושתים. הדבר תלוי לפי דרך הצירופים, האם עושים זאת ה"א עם ה"א, או ה"א עם אל"ף, או ה"א עם יו"ד. הרי אפשר לכתוב ו', וא"ו אל"ף וא"ו, או וא"ו יו"ד וא"ו וכו'. א"כ ישנו שם בן מ"ה, וכו'.

מיד אחר נפילת אפים, נגלה אליו. ר' יוסף הפציר בו, שיראהו הדרך שיוכל לכבוש הסט"א, ולהגביר ולחזק סיטרא דקדושה. ויענהו אליהו, דע לך, כי הדבר כבד ממך, ולא יעלה בידך, כי סט"א וסייעתיה גברו מאוד, ולא תוכל להם. חדל לך, פן יפגעו בך ס"מ וסייעתיה, כי לא תוכל לו.

ויען ר' יוסף, אל נא אדוני, אל תרפה את ידי, חזקני ואמצני, כי נשבעתי שלא אשוב אל ביתי עד אוציא לאור ואקים שכינתא קדישא מגו עפרא. ויען אליו אליהו, שיוסיפו להיטהר כ"א יום וכו', כדי שיהיה החומר זך ונקי, ויוכלו לסבול מלאכי עליון וכו'. כלומר, הוא צריך להתקדש ולהיטהר ולהסתגף, ולהיות במקום מחוץ לישוב של בני אדם, זיכוכים גדולים ונוראים. בסיפור עצמו, הדברים מפורשים בפרוטרוט, דברים ממש של כמעט מלאכים.

ואח"כ תשביע לסנדלפון עם מחנהו שיבואו אליכם וכו'. וכן עשו, והשביעו למלאך סנדלפון שיתגלה אליהם. ויהי ככלותם לדבר, נפתחו השמים, ויבא אליהם סנדלפון המלאך וכו'. וביקשו ר' יוסף, שיסכים עמו להילחם בעמלק ושרו, ויראהו הדרך אשר יעשה וכו'.

מרן שליט"א פונה לקהל בשאלה: האם אתם מכירים את הסיפור?

תשובה מהקהל: רוב הציבור כיום לא מכירים זאת, אולי פעם הכירו אותו. אולי רק באופן כללי.

תגובת מרן שליט"א: טוב, מה שהבאתי זהו הקיצור, אבל מי שירצה שיחפש וימצא את הסיפור באריכות, כיון שכעת זה לא הזמן המתאים, זה לא שיעור של סיפורים, אחרת זה יהיה שיעור שלם, או שיעור וחצי, רק בכדי לקרוא את הסיפור.

לאחרונה נדפס ספור זה גם בס' מעשה צדיקים של הר"א כלפון, סימן ט', מדף י"ב.

ישמע להם. תיזהר בכך. אפילו אם הם יבכו לך, שתתן להם משהו לאכול, אל תתן להם כלום.

וככל אשר נצטוו, כן עשו, והצליחו בדרכם, והתגברו על הס"מ ע"י השמות הקדושים והיחודים אשר בידם. והס"מ התחנן בפני ר' יוסף, שיתן להם דבר מה לאכול, ור' יוסף לא נתן להם מאומה, והיה הולך בדרכו להר שעיר. הוא כבר הולך לשחוט את שני הכלבים האלה. והתחילה לזוז עליו דעתו שהצליח בדרכו וכו'.

ויהי בבואם קרוב להר שעיר, לקח ר' יוסף קֶרֶט לבונה להריח בה. הרי גם הוא, בכדי לחזק את עצמו, היה צריך בשמים. זהו הדבר הכי רוחני שיש, בכדי להתחזק. ויאמר ס"מ, אם לא תתן לי אכילה, תן לי מעט מזה הלבונה. ויושט ר' יוסף את ידו, ויתן לו מעט מהלבונה אשר בידו, ויוציא הס"מ ניצוץ אש מפיו וישרוף את הלבונה, ויעל עשנו באף ס"מ.

אז התגבר ס"מ, וינתק את המוסרות והחבלים וכו', ויתנגד הוא עם חיילותיו, ויפגעו בתלמידיו, וימותו מהם שנים מיד, ושנים אחרים נפגעו ויצאו מדעתם, ונשאר ר' יוסף לבדו, הוא ותלמיד אחד. ולא ידע, כי בנפשו נתן לו הלבונה, והקטיר לפניו באופן שעשה אותו עבודה זרה, ונתבטלו כוחות הקדושה וכו' ע"י הקטורת. כל הדברים האיומים והנוראים שהוא עשה, התבטלו על ידי שהוא הקטיר קטורת לעבודה זרה.

ובאותו רגע יצאה בת קול, אוי לך יוסף, ואוי לנשמתך, אשר לא שמרת אשר צויתך, ועבדת עבודה זרה, והקטרת קטרת לס"מ, והנה הוא רודף אחריך לטרדך מן העוה"ז ועוה"ב.

ובשני התלמידים האחרים, נכנס בהם שד, וברחו והלכו להם, ומתו מחמת הצער שהיו מצערים אותם השדים. ור' יוסף יצא לתרבות רעה, כיון שראה שלא נעשתה עצתו. ובפרט

שאלה מהקהל: אבל מה קרה בסוף?

תשובת מרן שליט"א: אתה רואה שאנחנו עדיין בגלות...

ויענהו, עונה לו המלאך, אלו היית יודע המקום אשר עלה ס"מ ומחנהו, לא היית נכנס בדבר הזה, כי מי יוכל זולתי הקב"ה לבדו בעצמו. וגם אני, איני יכול להשיג לדעת במה כחו גדול, ובמה תלוי ירידתו ועלייתו, זולתי המלאך הגדול אכתריאל וחיילותיו [מרן שליט"א אומר רק את אותיות שם זה], ומט"ט שר הפנים וחיילותיו, שלולי הם היה נכנס והיה כח בידו לעשות כְּלִיָּה לשונאיהם של ישראל וכו'. הם היודעים זאת, והם העוצרים אותו. אחר ארבעים יום של פרישות וכו', המלאך אומר לו כעת אתה תהיה פרוש ארבעים יום. לאחר שעברו ארבעים יום של פרישות וקדושה, השביעו למלאך אכתריאל ומחנהו, ולמלאך מטטרו"ן ומחנהו.

ויהי בזכרם שם הגדול, ותגעש ותרעש הארץ וכו'. וישאל לאלו המלאכים הקדושים כשאלתו הראשונה – בסיפור הדבר מתואר ממש מפחיד – ויענו המלאכים יחדיו, הקשית לשאול. כי אם היית יודע בעונותיהם של ישראל, כמה הוא תקיף וכמה הוא חזק, ואין מי שיכיר אותו בלעדנו, כי אנחנו שומרים נתיבות עליונים וכו', ולא תוכל לו בלעדי הקב"ה בעצמו. ולכן, אל תיכנס במקום שאינו ראוי לך, ועד פה תבוא ולא תוסיף. אבל, אם תרצה לפצור בדבר ע"י שמו הגדול, אנו נאמר לך מה תעשה וכו'.

ר' יוסף חזר והפציר בהם וכו', והם לימדוהו האיך לבטל ג' מחיצות של הסט"א ע"י שמות קדושים וכו', עד שיתגברו על ס"מ הרשע וזוגתו, ויביאוהו לדין על הר שעיר, ושם יתקע בשופר גדול וכו'.

וזאת הוזהירוהו, שכאשר יהיו בידו ס"מ וזוגתו, יבכו ויתחננו שיתן להם דברמה לאכול, לא

ששמע הבת קול הנזכר, נתייאש מן העוה"ב. הוא הבין, שהוא כבר לא יזכה לעולם הבא. וכתר ברית עם הסט"א, ומסר עצמו בידה, והיה מטמא עצמו בכל טומאות וכו'. כעת הוא כבר הולך אל הכיוון השני. עד שהשליך עצמו לים, ומת. והתלמיד החמישי, נשאר מוטל על ערש דוי כל ימיו, ולא היה לו מנוחה מן השדים, ועל ידו נכתב זה המעשה ע"כ. ורבינו כינהו ר' יוסף, שכך הוא מכונה בשערי קדושה למהרח"ו ח"ג בשער ו'.

זהו הסיפור ממש בתמצית שבתמצית, הוא לא הביא את עיקר הסיפור, מי שיראה זאת בפנים אלו דברים ממש נוראיים. אולי בהמשך נביא קצת 'ראשי פרקים'.

יש לי להוסיף בס"ד שתי הערות, לגבי הסיפור הזה.

אבל בהתחלה נקדים ונאמר, כי הסיפור הזה, הוא סיפור אמיתי. כך כותב בספר אוצר הגדולים אלופי יעקב להרב נפתלי הכהן [תס"ט], הר"ר יוסף גבאי דיליריינו ז"ל, שם גבאי הוא שם משפחה. מחכמי המזרח שנתיישבו בצפת בערך שנות רי"ש ומעלה, היה חכם מקובל ובקי בקבלה מעשית בשימושי שמות קדושים, עד שנשאו לבו להביא הגאולה בכח התבודדות ופרישות ושימושי שמות, ונכשל. ועניינו מובא בספר סוד גאולה, להמקובל ר' אברהם בר' אליעזר הלוי ז"ל (עייין בערכו), שהוא כ"י באוצה"ס אוקספורד שמספר בתוך דבריו, אילו זכינו היה שנת ר"ן סוף קץ לגאולה, יען כי בימים ההם עשרים שנה בקירוב קודם שנת ר"ן היה איש א' משתמש בתגא, ונשאו לבו להוריד את ס"מ ואת אמון מנזא משרתו, לשבר כנפיו ולהחליש כחו, להעביר ממשלת אדום. 'אמון מינוא', מובא בנביא [כגון בספר נחום ג', ח'] שהוא היה מלך מצרים, אבל השר של מצרים למעלה נקרא על שמו.

וקיבץ עמו עשרה חכמים, ועברו אל השדה וכו' וכווננו וכו', ונפלו מן השמים צורות מפחידות, עד כי החכמים שעמו ברחו, והוא אמיץ כאריה לא חת ולא זע. ואז אמרו לו, אף שהננו קשורים בידך, מ"מ איננו קשורים קשר אמיץ, שהרי חבירך ברחו. אך אם תעשה, תלך לבית להקטיר קטורת, אז נהיה קשורים בידך. והוא ניסת לדברי כזבים אלה, ומיד בעלות העשן קנו כנפים וחזרו וכו'. ואמר לו מלאך אחד לר' יוסף, כי זה הקטורת היה סיבה שחזרו וכו' עכ"ד בקצרה מה שכתב תלמידו הר"ר יהודה בן מאיר ז"ל.

והוא כותב על כך [שם בספר אוצר הגדולים], ונראה דהמעשה היא אמיתית וודאי, שכן היא מקוימת גם עפ"י מהר"ח וויטאל ז"ל בס' הגלגולים [ד' פרעמיסלא פרק ט"ז], שהאריז"ל ראה לר' יוסי דילי ריינא מגולגל בכלב שחור אחד, על שנשתמש בקבלה מעשית והקטיר לעבו"ז, כנודע במעשה שהקטיר לאמון מנוא וכו' ע"כ. וכן הובא בפרדס לרבינו הרמ"ק [שער פרטי השמות, שער כ' פ"א], שכתב בתו"ד כי חכמים לא גילו פרטי השמות, פן ישתמש בהם אדם שאינו הגון, כמו שראינו כמו יוסף דילי ריינא וכיוצא בו, המחריבים בית אלהינו ומרבים את פירצותינו וכו' עכ"ל.

אבל אח"כ הוא כותב כך, מיהו נדפס קונטרס אחד, ע"י איש אחד, שמו שלמה נאגארו ירושלמי, בו מסופר כל הענין ע"י איש אחד, שמו ר' יהודה בן מאיר מחכמי צפת, איך שנתעוד ר' יוסף זה וחמשה תלמידיו, ור' יהודה זה עמם, בהר שעיר, והורידו להס"מ שבא בדמות כלב, וקשרוהו. ואז ביקש הכלב, שיתנו לו איזה דבר להרית, וברוב הפצרות ניתן לו, ואז נתגבר עליהם הס"מ עד שנדחו. ואז יצא ר"י דילריינא לתרבות רעה בזנות, כי העלה בשמות קדושים נשים בלילה ממתתם, והביאם אצלו לזנות, עד שנהרג ע"י המלכות שנודע לו ממעשיו הרעים וכו'. ושם המעשה באורך.

שהאדם לא יפציר יותר מדאי שהקב"ה יעשה את בקשתו. אם בשמים לא רוצים, אל תכריח. כמו שהיה איתו, וכי אתה מכריח את הקב"ה להביא את הגאולה?

וזה לשונו, לא יכניס את עצמו בהכרח שיעשה מבוקשו, דיש בזה סכנה. כמ"ש [כתובות דף קי"א ע"א] בפסוק [שה"ש ב', ז'] אִם תַּעֲרֹךְ וְאִם תַּעֲזֹרְךָ אֶת הָאֱהָבָה עַד שְׁתַּחֲפֹץ. ומעשה של ר' יוסף דלרייני יוכיח. על כן העצה היעוצה לאיש משכיל, שהוא יעשה את שלו ויתפלל על דבר המאורע, ובעל הרצון יעשה כרצונו הטוב. הקב"ה יעשה את שלו. וזה בחינת עבודה המעולה שלא על מנת לקבל פרס.

בקובץ מקבציאל [ל"ט, דף תשכ"ו], מובא מישהו כתב עליו, את התואר 'רשע'. דהיינו, רואים מצד שני שישנה כאן התנגדות קשה אליו.

בעל המאמר שם, הביא את הסיפור הזה מתוך הספר 'אגרת סוד הגאולה', שם כתוב כך, ואילו זכינו, שנת ר"ן היה סוף וקץ לגלותנו, ולא זכינו. יען כי בימים ההם, כעשרים שנה בקירוב קודם שנת ר"נ, היה איש אחד משתמש בתגא דמלכא, ונשאו לבו להוריד את סמאל ואת אמון מנוא משרתו למטה לארץ, ולשבר כנפיהם ולהחליש כוחם ולקשרם, ולעקור ממשלת אדום מן העולם. כי בנפול השר שלהם, יפלו גם המה. וקובץ עמו האיש ההוא עשרה חכמים, לפתח בית עבודה זרה אחת בשדה, כי כך היה צריך לפי סדר הקבלה ההיא. וכאשר ירד סמאל, היו צריכין ללכת אצלו כל אחד מהם, ולתת בראשו כובע נחשת שהיה חקוק בו שם בן ארבעים ושתים אותיות, ולומר לו, שמא דמאריך עלך. ובזה היה נקשר ונופל, ולא יוכל לקום. וביד האיש ההוא היתה טבעת זהב באצבעו, וחקוק בה השם הנזכר עם שמות אחרים, כולם קדושים, והתחיל להשביע על סמאל ואמון מנוא משרתו. ויהי בהשביעו, והנה עמד רוח סערה גדולה וחזקה, וברד גדול וקול רעם, ובסוף נפלו לארץ סמאל ואמון מנוא בצורת נחשים צפעונים.

לגבי הפרט הזה, הוא אומר בהמשך כי איננו יודע האם זה נכון, כיון שהדבר אינו מוסכם. לדבריו, אי אפשר לסמוך על הכותב הזה, כי שלמה הזה בסוף המיר את דתו, ולא בטוח שזה נקי מזיופים. ומהר"ו לא כתב את החטא הזה, אלא רק שהקטיר לעבודה זרה. מהר"ו כתב בזה"ל, קח ראייה מרבי יוסף דילירייאנה, ורבי שלמה מולכו, שנאבדו מן העולם, לפי שנשתמשו בקבלה מעשית. הוא כותב עליו בלשון כבוד, בתואר 'רבי' יוסף, ורבי שלמה מולכו, שבודאי ידוע שהוא היה קדוש. מהר"ו משווה אותם. אם כן רואים, שהוא לא זילזל בו, רק כתב עליו שהשתמש בשמות קדושים, אבל לא שהוא ח"ו טימא את עצמו בסוף בצורה כזאת נבזית וגועלית. אמנם, יש להעיר כי מאידך הרמ"ק לא כתב עליו את התואר 'רבי', אלא 'יוסף דיליריינה'.

אח"כ מובא בספר אוצר הגדולים, שהוא הביא ממנו תפילות ועניינים וכו'. בקיצור, הסיפור עצמו הוא נכון, רק אולי כמה פרטים אינם נכונים.

לפענ"ד מהר"ו רמז עניין זה בעקיפין, במה שכתב כי ר' יוסף דילה ריינא בא בגלגול בדמות כלב שחור לבקש תיקון מהאר"י. כי אחז"ל שהבא על גויה, היא קשורה בו ככלב [ע"י תנחומא וישב ח', ומ"ש בס"ד בעיניי חלק חושן המשפט ה' מעקה סי' רכ"ד אות כ"ו ד"ה ובמסכת] ורמזו בזה לגלגול הנשמה. אחרת, למה דוקא כלב, ולמה שחור. כידוע מעשים נוספים כאלה.

מהר"ו הזכיר רק את עניין איסור השימוש בשמות הקדושים, כי מזה התחיל הכל. מכאן ואילך, נמשך ונתגלגל כל מה שאירע, שהיה כמעט בלתי נמנע. הידרדרות כמו במדרון חלק.

גם ראיתי כי בספר תולדות יעקב יוסף, שמחברו היה מגדולי החסידות, גם הוא מביא אותו [בפרשת שלח], וגם הוא כותב עליו את התואר 'רבי'. הוא לומד ממעשה זה למסקנא,

וכמדומה אלי שראיתי כתוב בספר אשר מצאתי בו סיפור הענין הזה (א"ה הוא 'ספר המשיב' וכמ"ש להלן בסוף ההערה) כיצד היה כי היה סמאל בגודל גופו כמו קורה אחת, ואמון מנוא קטון ממנו. ואמרתי זה, לפי שיש לי עתה זמן רב שראיתי סיפור המעשה הזה, אמנם הגיד לי איש אמונים (א"ה יתכן בי הוא ר"י גאקון תלמידו של ר' יצחק די ליאון ורבו של ר"א הלוי בחכמת הקבלה), כי הוא ראה בעיניו את אמון מנוא פעם אחרת, כשהכריחו לבוא האיש הנזכר ולכתוב לו תשובת שאלה ששאל ממנו. וגופו כדמות נחש גס, וארכו כשתי אמות, והיו לו ידיים ורגלים, וראשו כראש חתול, ועיניו בוערות כלפידים. כי כשמתלבשים אלו באויר לרדת למטה, מתראים בצורות כאלה.

והנה כאשר ראו החכמים את המראה הגדול הזה, רעדה אחזתם שם, וינסו על נפשם. ואמנם נשאר האיש ההוא המשביע, כי מלומד היה במעשים ההם, ולבו כלב האריה, ולא פחד ולא רגז. והלך ונתן הכובע בראשו של סמאל, אבל טעה בַּהֲתַעוֹת שיכור בקיאו. כי דיברו עמו סמאל ואמון מנוא משרתו, כאשר ידבר איש אל רעהו. ויאמרו לו, אתה ידעת, כי גם כי אנחנו קשורים אין הקשר אמיץ, יען כי שאר החכמים היה להם לעשות כמעשיך, ולא עשו. ואמנם אנחנו מרוצים להיות קשורים תחת ירך, והיינו לך לעבדים, אם את הדבר הזה תעשה, כי תיכנס בבית הזה, ותערוך שולחן ותקטיר עליו קטרת כך וכך, ובכח הקטרת נהיה קשורים לעולם. פָּתָהוּ וַיִּפֹּת, ולא שת לבו מרוב פתיותו מהירותו ופחזותו, כי ידברו אליו כזבים להנצל ממנו, כי זה המעשה היה עבודה זרה, ויחלל קדושת הטבעת בבואו עמו בבית טומאת ע"ז. ויעש להם כן. ומיד בעלות קיטור העשן, קנו כנפים וחזרו ועלו. והנה הוא חטא לקונו, ואשם אשם לה', והוא חטא רבים נשא.

ובהמשך מביא בעל המאמר את הנדפס בקובץ אחר בעמ' ק"ח-ק"י, שם העיר המחבר על טעותו של ר' יוסף בפעולתו הנז' בזה"ל: והרשע

מר' יוסף, אבד נפשו בו, ועבד עבודתו, והביאו בצורה שראוהו אנשים. הוא כותב עליו, את התואר 'רשע'. מה אתה מביא את המלאך – הטמא הזה אמנם – אבל כיצד אתה מביא אותו ועושה אותו כמו בן אדם. לא יאבה ה' סלוח לו. ונתבעסתי עליו. ועוד כל ימי חיו, לא יעשה אלא שמץ מנהו, והוא מצוה לאנשים שהוא הולך עמהם, ולסוף סוף חָרַשׁ יעלה בידו. ואני אקח את נקמתי ממנו. ובי נשבעתי, באשר חטא לי, אמחנו מספרי, ולא יכנס באור הצדיקים. והוא עבר על מאמרי וצוויי. ואתה לא כן כאשר צוץ אלהיך אם תשמור לעשות, תוכל להשיג כל חכמתו. ישנם כאן דברים נסתרים.

שאלה מהקהל: א"כ מדוע שהקב"ה אמר למשה רבינו שאינו נכנס לארץ, הוא המשיך להפציר ולהתפלל?

תשובת מרן שליט"א: ברגע שהקב"ה אמר לו 'רב לך', הוא הפסיק. אבל יוסף דילריינה, בכל זאת לא ויתר.

בספר שפע חיים [דף ת"ח] מצאנו, הוא מערער קצת על בעל אוצר הגדולים, כביכול מה הוא מערבב דברים, כי בספר שערי קדושה דפוס למברג לא כתוב רבי יוסף דילריינה, אלא רבי יוסף דינריונה. בעל אוצר הגדולים הביא דפוס פרמישלא, אבל השפע חיים מביא דפוס אחר. א"כ מי אמר לך שזה הוא? הוא אומר כי זאת טעות סופר, וא"כ אל תביא ראיה.

אינני יודע מדוע הוא נתפס על כך, לגבי השם דינריונה, כי למעשה מי שייעיין בספרים יראה כי כמעט כל אחד כותב את שמו בצורה אחרת. זהו שם שלא מכירים אותו, כנראה הוא בלשון לאדינו, לא הכירו את המלה הזאת, אז כל אחד כתב כפי שעלה בדעתו.

למשל, בעל מנחת אלעזר [בדברי תורה, אות ק"ט מהדורא ששית] כותב, נראה כי רומז ומנבא על אותן שבאים לדחוק את הקץ ולהכריח ח"ו,

הדבר ממש מבהיל הרעיון. אלו הבשמים
כביכול שהוא הקטיר לע"ז. מחשבת הגאווה
הזאת, שהוא מתכנן איך יידעו שזה היה הוא.

ישנם כמה גדולים, האומרים ג"כ כך. בספר
אוצר הגדולים, הביא זאת בשם 'ספרי תלמידי
ריב"ש טוב'. מי שאינו יודע, חושב שזהו
הריב"ש, רבי יצחק בר ששת, הפוסק
המפורסם, מלפני כש מאות שנה. אבל
הריב"ש טוב הזה, זהו רבי ישראל בעל שם טוב.
ישנם כאלה, הכותבים שמו כך.

הוא כותב כך, ובספרי תלמידי ריב"ש טוב,
בשם הרב, דעניין מה שנתנו לו להרית, היינו
הרהור גאות שעלה בליבו, ולא היה בענוה
והכנעה כראוי, ובזה נכשל ונפל. האמת היא,
כי בסיפור עצמו ישנה לשון כזאת, 'התחיל ליבו
לזוח', כמו שהבאתי לעיל.

בספר בן גרני [פרשת תזריע, דף תל"א] מובא כך,
ידוע מעשה דר' יוסף דולרייני, שכבר כבש את
הס"מ תחת ידו, והיה רעש גדול בשמי שמים
שבא זמן הגאולה. אך אח"כ נתן להס"מ
בשמים להרית, ונתחזק כחו ונתבטל כל הדבר
בעניין רע, עד שיצא זה ר' יוסף דולרייני
לתרבות רעה. ושמעתי מאמו"ר הגאון זיע"א
שאמר בשם החתם סופר רבו ז"ל, שהבשמים
שהרית את הס"מ היינו שעלה במחשבת ר'
יוסף דולרייני, היאך יודיע לבני העולם שהוא
הביא את הגאולה. ישנה גירסא אחרת, 'איך
יודע'. ועל ידי מחשבה זו, נתבטל הכל. הפלא
ופלא.

לכאורה, מה הפירוש? הרי היו איתנו חמשה
תלמידים, שהיו יכולים להעיד על כך? אלא,
שלא היו מאמינים להם. היו אומרים להם, כן,
כך אתם אומרים על הרב שלכם, כיון שאתם
'חסידים' שלו. לכן הוא רצה שתהיה הוכחה
ברורה, שיידעו שזה הוא, כיון שהכל היה
בשדה.

בלי התעוררות תשובה להעולם, ותפילות
ובקשות, רק בחזק יד. וכעין שכתב בשם הר'
יוסף דילו ריינוס ז"ל שרצה להכריח ולהביא
משיח, ומה עלתה לו ולתלמידיו רחמנא
לשיזבן. פתאום הוא עשה אותו 'ריינוס', כיון
שאצלו במקומו היה השם הזה. כל אחד כתב
את המלה, כפי שנקלט אצלו, לפי השפה שלו.
בקיצור, הספרים אינם מדויקים.

בעל אוצר הגדולים, הביא אח"כ בספרו את
מכתבו של השפע חיים, עניין זה שהבאנו עם
שאר הערותיו והשגותיו, ללא שום מענה.
כנראה מפני כבודו, שתק. וסמך כי מאליו יבין
מעצמו מה שיש להשיב.

דיונים נוספים בעניין ר' יוסף דילה ריינא, יש
בס' משיחי השקר ומתנגדיהם [בניברק התש"ע]
דף נ"ז הערה קע"ה.

כעת, ברצוני להעיר שתי הערות לגבי הסיפור
הזה.

ראשית, מה הם אותם הבשמים, שכתוב שהוא
הקטיר לס"מ?

החתם סופר אומר, כי נכנסה בליבו מחשבת
גאווה. דיברנו בתחילת השיעור, לגבי 'כל
המתייהר'. אנחנו מדברים על אנשים גדולים.
צריכים לדעת, כמה אפשר ליפול ברשת של
גאווה. אפי' אנשים גדולים, מסוגלים ליפול
'ברשת זו טמנו להם'. יוסף דילריינה, שלאחר
כ"כ הרבה סיגופים ותעניות, אשר אף אחד לא
עשה זאת לפניו, נכנסה בו מחשבת גאווה, שמא
הוא יביא את המשיח, אבל לא יידעו שהוא זה
שהביא אותו. כיצד יידעו, שזה אני שהבאתי
את המשיח? הוא עשה לו תכניות, כיצד לפרסם
את הדבר. מה פתאום שיבוא המשיח ותבוא
הגאולה, ולא יידעו שזה אני שהבאתי אותו...
הרי הדבר היה בסתר, הוא ותלמידיו היו
במקומות שוממים.

הדבר מבואר בסיפור עצמו, אקרא בפניכם קטעים ממנו [הובא בספר שערי קדושה עמ' ר"ד], ויהי בבוקר הלכו לעיר טבריה, וילכו בשדה, ויבואו אל היער אשר אילנות הרבה, וישבו שם כל היום ההוא ולא פסקו מגירסא ובתענית, ולא היו מסתכלים ולא רואים שם שום אדם ולא בהמה, רק עופות השמים. והיו עוסקים בצירוף שמות הקודש ובייחודים הנודעים להם, בקדושה ומורא גדול. והיו הולכים בכל בוקר, לטבול בים טבריה כ"ז טבילות רצופות כנגד שם הוי"ה, והיו מכוונים על כל טבילה וטבילה לצירוף וייחוד הנודע להם. כמשפט הזה עשו שלשה ימים רצופים ושלשה לילות, בתענית לילה ויום. ובלילה לא היו אוכלים שום בעל חי, לא בשר ולא דגים לא יין ולא שכר וכו'. ברצוני רק להראות, כי אכן הם היו מבודדים.

גם בהמשך מובא כך, ועתה זה הדבר אשר אתה ותלמידך, תעשו בשדה רחוק מן הישוב, כאשר ישבת עד עתה, ולא ימצא עמכם מאדם עד בהמה. ותשבו שם כ"א יום, ולא תאכלו ולא תשתו רק מלילה ללילה. ומאכל שלכם יהיה לחם ומים בלבד, ולא תאכלו לשבעה, רק כפי אשר תדעו בעצמכם שתוכלו לחיות. ובכל לילה תמעטו מעט באכילה, עד שתרגילו עצמכם באכילה מעט מזער. ותרגילו להריח בשמים, בעניין שיהיה החומר שלכם זך ונקי, ותוכלו לסבול מראות מלאכי עליון אשר תוריד אותם לדבר עמך. אתה צריך כבר להיות, חצי מלאך.

ואל תחשבו, שרבי יוסף דילריינה היה בעל גאווה. שהרי הוא בעצמו אמר כך, גלוי לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה, כי לא לכבודי ולכבוד בית אבי אני עושה, רק לכבוד אלהים חיים מלך מלכי המלכים, אשר לו לבדו הממלכה. מלבד מה שהוא היה מוכן ג"כ למסור את עצמו.

وهוא אומר גם בהמשך, כי מי אני לבא לפני המלאך, אבל יודע אני כי לב נשבר ונדכה

אלהים לא יבזה, כי לא בזה ולא שקץ ענות עני. ואני גמרתי בדעתי, למסור נפשי ורוחי על קדושת קב"ה ושכינתיה, ליחדו יחוד שלם עם שכינתיה. וכל אשר צריך לעשה, ואשפוך את נפשי ודמי ובשרי קרבן לפני קב"ה ושכינתיה. הוא מוכן למות, העיקר שתבוא הגאולה.

וכן בהמשך כתוב, ויען רבי יוסף ויאמר, אֵל אלהים, הוא יודע אם במרד ואם במעל, עשיתי כל המעשים האלה, כי אם לכבוד קודשא בריך הוא ושכינתיה, להקים אותה מעפרא אשר היא מושפלת בעונותינו. כלומר, הוא היה אדם במדרגות גבוהות. ובכל זאת, היצר הרע נכנס. מהיכן הדבר בא? כיצד הוא נכשל?

אח"כ מובא שהמלאך אכתריאל אומר לו, וכל אשר תעשה אתה למטה כפי אשר נאמר לך, כן נעשה למעלה, ודיוקן נשמתך למעלה עמנו. בכל פעולותיך אשר תעשה אתה למטה, כן תעשה נשמתך למעלה. ולכן תיזהר והישמר, אל תפל דבר מכל אשר נאמר לך. והיה בבואך דרך הר שעיר, היזהר בקדושה, ובמיעוט אכילה, ובייחודים כאשר עשיתם עד עתה, כי כבר נשמתכם עלתה במעלה שכמעט אתם בגדר מלאכים, ונשכח מכם דרכי העולם. ובזה תתמיד ולא תיפרד מחשבתכם מן המושכלות אפילו רגע אחד.

אבל כאשר הוא הצליח לתפוס את ס"מ ואת ליליית, שהיו בדמות כלבים, התחילה לזוז דעתו.

כתוב שם כך, ויעלו לראש הר שעיר, וילכו משם עד עת ערב, וימצאו בקעה והנה שם כמה חורבות, וישמעו קול כלבים צועקים. ויבואו לתוך החורבה, והנה שם נחבאים שני כלבים שחורים גדולים מאד, זכר ונקבה. וכאשר קרבו אליהם ויקפצו עליהם לבלוע אותם, והיה ביד ר' יוסי הטסים, ומיד הרגיש כי הוא סמא"ל ולילית, ויושט ידו הימנית ויתן הטס בצואר הכלב הזכר, והשמאלית על צואר הנקבה,

סיפור מפורסם בזה"ל: סיפר אאמו"ר מאוה"ג זצ"ל בשם רבו מאונסדארף זיע"א, פעם אחת נתגלגלה השיחה בפני החתם סופר זצ"ל על המעשה בר' יוסף די לה ריינה.

נענה החתם סופר ואמר, מי שאינו מאמין בסיפור זה, אינו אפיקורוס. מי שחושב, כי לא יכול להיות דברים כאלה. ומי שמאמין, אינו פתי. דהיינו, אל תחשוב שהוא פתי המאמין לכל דבר. הסיפור יכול להיות.

שלא תהיה כאן טעות. החת"ס ידע כח שמות הקדושים. במקום אחר הוא כותב, שראה במר עיניו אמיתות פעולת השמות הקדושים (לאפוקי דעת הפילסופים קטגוריהאמונה) אצל מורו ורבו הג"ר נתן אדלר. רק כנראה בסיפור זה ישנם דברים הנראים אולי גוזמא. ולכן הוא אומר שאין חובה להאמין בכך. הרי הסיפור הזה לא נכתב ע"י אחד מגדולי ישראל. אבל מ"מ יתכן שהם היו, גם לדעתו.

והוסיף החתם סופר ואמר, כי המוסר-השכל היוצא מסיפור זה הוא, שגאווה מועטת פוגמת הרבה, וכשלונו של ר' יוסף די לה ריינה בא מחמת שנתגאה בליבו כי עלה בידו להתגבר על ס"מ עכ"ל.

ומובאת שם הערת הגר"נ גשטטנר, ששמע בשם החת"ס כך, מחשבת ההתנשאות של אותו חכם, להתפאר בלבבו שהצליח להכניע את היצה"ר מה שלא הצליחו כל הדורות שלפניו. מחשבה זו בעצמה, נתנה כח ותעצומות ליצה"ר להתגבר, ונתבטלו מעשיו.

גם בספר שיח שדך להרב שמואל מונק ודף רע"ט, כתב זאת בשם מהרי"ל דיסקין. הוא כותב כך, מעשה דר' יוסף די לה ריינה שרצה להביא את הגאולה, וכבר נמסר בידו הס"מ, ונכשל בזה, כי לבסוף נתרצה לתחנוני הס"מ ונתן לו להשיב את נפשו ולהריח מעט קטורת שבידו, וזה נחשב לו כמו מקטיר קטורת לע"ז.

ותלמידיו בידם חבלים, ויקשרו אותם והטסים עליהם. ומיד כאשר ראו כי כלתה עליהם הרעה, נפשטו מצורת כלב ונתלבשו בצורתם כצורת אדם, ולהם כנפים ומלא עינים כמו אש פוערה. ויתחנו ויבקשו מרבי יוסי, ליתן להם לחם ומים כדי להתקיים ולעמוד, ויאמרו לו, אדוני, עתה הנה אנחנו עם כל מחנותינו כפופים ואסורים בידך, ואין בנו כח עוד ועשה בנו טוב בעיניך, רק תן לנו במה לחיות בו כי הושלכנו ממחיצותינו אשר היינו נזונים מזיו השכינה מאחורי הפרגוד. ועתה למה נמות, תן לנו מזון לחיותנו עד בואנו אל שעיר.

וימאן רבי יוסי, כאשר צווה, ולא רצה לתת להם מאומה. הוא הולך איתם, שני כלבים קשורים ביחד איתו.

ויהי המה הולכים בדרך, רבי יוסי עם תלמידיו, שמחים וטובי לב ופניהם פני להבים, וסמא"ל ולילית עם כל מחניהם הולכים ובוכים. כאשר הוא רואה, כיצד הצליח וכעת הוא מוביל את כל העדר הזה, וישמח ר' יוסף, והתחילה לזוז דעתו עליו. ויאמר, מי יאמין לשמועתנו, שהיו אומרים שלא יעלה בידינו, והנה זה היום ישמחו השמים ותגל הארץ, ויאמרו בגויים ה' מלך.

אז ענה סמא"ל ויאמר, ידעתי כי (יכול) [כל] תוכל, ולא יבצר ממך מזימה. ויבכה בכיה גדולה. ויאמר, אדוני, מה תפחד ממני? ומכל מחנותי אין לנו עוד שום כח וחזק, והננו כולנו תחת ידך לעשות רצונך, אלא יותן לנו דבר מה להחזיק רוחינו, כי במה נעמוד ונתקיים עד בואנו שמה. תראה, אנחנו כבר קשורים וכבולים, אין לנו מה לעשות, א"כ רק תן לי קצת להריח.

בעת תשמעו, הערה של החת"ס, שהיא קצת מחודשת.

בספר צנא מלא סיפרא [דף קנ"ו, הערה 3], הביא בשם בס' בית ישראל (טויסיג) [ח"ח עמ' פ"ג]

שמעתי בשם מו"ה יהושע ליב דיסקין ז"ל, שפירושו שהיה מתגאה מעט, שעל ידו נגמר דבר גדול כזה. ובזה מובן מה שהשיב לכל מלאך, שאין כוונתו אלא לשם יחוד קוב"ה ושכינתיה. וכן הוא מפורש באותיות דרע"ק גבי אות כל המתגאה כאילו מקטיר קטורת לע"ז.

מצד אחד, הוא היה מתכוון לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה. אבל הכשלון שלו היה, שהוא התגאה מעט. כיצד הדבר מובן? כנראה הוא בעצמו הרגיש, שיש לו בפנים התעוררות מחשבות זרות. לכן הוא אומר, לא, אני מתכוון רק לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה. דהיינו, הוא הרגיש שהוא צריך להתגבר על כך.

ממשיך בספר שיח שדך וכותב, וזו היתה ע"ז המצויה בגדולים בתורה, שהיו מתגאים ונחשבים כמו מקטיר קטורת לע"ז. וזו היתה תחבולת השטן להכשיל את משה רבינו ע"ה ח"ו במדת גסות הרוח, וממילא יתבטל מתן תורה ע"ז. השטן רצה ח"ו להכשיל גם את משה רבינו, לכן לא פלא שאצל הגדולים זה נחשב ח"ו כמו מקטיר קטורת.

בליקוטי הרי"ם מגור [ענוה, עמ' קס"ז] כותב כך, כל המעשה היה בחדרו של הרי"ם. מה שמספרים שנתן לקליפות להריח מיני בשמים, וזה היה תקרובת לעבודה זרה, ועל ידי זה נכשל, הכוונה בזה שכאשר גמר מעשיו, היו מרגישים ממנו, וזה הוא ריח הבשמים שנתן לקליפות להריח.

דבר ראשון, לדבריו כל המעשה הזה היה בחדר שלו. דהיינו, הוא מבין, כי אל תחשוב שהוא יצא ממש לשדה וכו', אלא הכוונה היא כמו שאומרים 'עלה למרום', הכוונה היא שזה במחשבה שלהם, אבל הם נמצאים בעולם הזה. את כל הפעולות האלה הם עושים, בעליית נשמה. [ע"י רבינו חננאל חגיגה דף י"ד ע"ב לגבי ארבעה שנכנסו בפרדס, ובשאר ספרים ומפרשים, כגון על ר' ישמעאל בן אלישע כהן

גדול שעלה למרום, לגבי גזירת עשרה הרוגי מלוכה]. לא שבפועל הם היו שם, כיון שהדבר אינו מציאותי, שהם היו בשדות כ"כ הרבה זמן והם לא נפגעו ולא קרה להם כלום. לכן הוא אומר, כי במחשבה הוא עלה לשמים וכו'.

מובא שם בהמשך בזה"ל, סיפרו לרבינו על אדם מישראל שהומת בפומבי על קידוש ה'. אומר, ברגע אחד של קידוש ה' יכול אדם לקנות את עולמו. אם הורגים אותו, והוא מת על קידוש ה'. אבל אם בשעת מעשה יחשוב על הכבוד שנפל בחלקו להיות קדוש, אז מאבד הכל.

כבר הבאנו בעבר [בשיעור מוצש"ק מסעי התשע"ט] סיפור מדהים על הנושא הזה.

זאת הנקודה הראשונה, עניין הגאווה. והדבר קשור למה שהבאנו מקודם, 'כל המתיהר וכו'. דהיינו, הם מפרשים שעניין הקטרת הבשמים אינו כפישוטו, אלא רמז יש בו. אמנם זאת אינה הפשטות, אבל הרעיון הוא בודאי נכון.

הערה מהקהל: אולי אפשר לומר, כי בגלל הגאווה, הוא טעה בזה.

תשובת מרן שליט"א: נכון. זה מה שהכשיל אותו, הדבר גרם והוביל לכך. מסתבר לענ"ד יותר, הסגנון שכתוב כאן. כי לא כתוב בסיפור, שהוא חשב כיצד הדבר יודע, או שהוא תיכנן איך לפרסם זאת. נסביר יותר טוב. יש כאן שתי גירסאות. או שהוא חשב מה לעשות, בכדי שיידעו שזה הוא. או כפי הסיגנון שכתוב כאן, שהגאווה המועטת באה, מה שהוא התגאה בליבו, זה על מה שהצליח להתגבר על ס"מ. הוא הראשון בעולם. נראה שהסיגנון הזה יותר נכון. ואכן נכון, אולי בגלל כך הוא נכשל אח"כ באופן מעשי, וממילא הוא התבלבל, ולכן היה מוכן להקטיר קטורת. דבר זה גרם לו לכישלון בפועל.

להביא לו את אשר יחפון, עד כי אהב מכל הנשים את אשת מלך יוון וכו' רחמנא ליצלן.

בסיפור עצמו מובא כך, והיה משביע רוחין ושדין בכל לילה להביא לו את אשר יחפון, וכה היה משפטו ימים רבים, עד כי אהב מכל הנשים אשת מלך יון, והיה מביא אותה כמעט בכל לילה, ובבוקר היה מצוה להחזירה. והיה היום ותאמר המלכה אל המלך, כי בכל לילה בחלומי מביאים אותי למקום אחד ונזקק לי איש אחד, ובבוקר אני מוצאת את עצמי במיטתי ואני מלוכלכת משכבת זרע, ולא ידעתי מאין יבא לי זה.

אז המלך הרגיש בדבר. הדבר הפריע לו. הוא אמר, בטח יש כאן איזה כישוף. ושלח לקרוא לחרטומים, ושם אותם שומרים בבית המלכה, עם נשים אחרות, ויאמר אליהם שיהיו מוכנים וזריזים בהשבעות ושמות הטומאה, לעכב אותם שיבואו לקחת המלכה. וכן עשו, וישבו על משמרתם. ובלילה ההוא באו השדים כמצות ר' יוסי, ומיד הרגישו ועשו פעולות והשביעו אותם לדעת מה זה ועל מה זה. ויאמרו השדים, אנו שלוחי רבי יוסף אשר יושב בצידון.

כעת הם כבר יודעים, מי הכתובת. מיד המלך שלח שר צבא אחד, בספרים ומנחה לשר צידון, כי מיד ישלחו לו לר' יוסף חי, להינקם ממנו ולעשות בו יסורין קשים. והיה כאשר ראה ר' יוסף כי כלתה אליו הרעה, ויודע הדבר על פי השדים אשר שלח, מיד קודם שהגיע הכתב לשר צידון. השדים כבר הודיעו לו את הסיפור, אמרו לו דע לך שהולכים לתפוס אותך. הלך והשליך עצמו לים ומת.

ואני התלמיד החמישי, נשארתי לבדי מוטל על ערש דוי כל ימי, ואין רפואה למכתי, וכל אברי מרתתין ואין לי מנוחה מן השדים. וכתבתי זה המעשה לזכרון, וה' ירחם עלי ויאמר לצרותי די.

כה דברי התלמיד יהודה מאיר, אשר היה במעשה הגדול הנז'ל מר' יוסף דילה ריינה.

הדבר השני שברצוני לומר בעזרתו יתב', זהו חידוש גדול ועצום. אינני יודע האם אני צודק בדבר, חושבני אמנם שהדבר נכון, ואם כן זהו דבר נורא ואיום. גם דבר זה, מוסר-השכל גדול ועצום.

בסיפור המובא באריכות כתוב, שהוא היה כמו אלישע אחר נחגיגה דף ט"ז ע"א, שמע מאחורי הפרגוד, שובו בנים שובבים, חוץ מאלישע אחר, הרגיש שדוחים אותו, ואז הוא מסר את עצמו ביד ליליית, ותהיה לו לאשה. היה מטמא עצמו בכל טומאות. עד כי בשמות הקודש, כעת כאשר יש לו את השם המפורש, ובשאר השמות והשבעות אשר היה יודע, היה משתמש בהם להרע, והיה משביע רוחין שדין בכל לילה להביא לו את אשר יחפון, וכה משפטו ימים רבים, עד כי אהב מכל הנשים אשת יון, והיה מביא אותה כמעט בכל לילה, ובבוקר היה מצוה להחזירה.

רמזתי על הסיפור הזה בספרי נפלאות מתורתך [פרשת בלק, דף ק"ג], בכדי להוכיח סיפור דומה שהבאתי שם בשם אבא מארי זצ"ל, על איזה מכשף גדול בתימן, שרבינו שלום שבזי זיע"א הכניע אותו. אמרתי כי מי שיגיד שהסיפור אינו נכון, שהדבר לא יכול להיות, יראה דברים כאלה בסיפור של רבי יוסף דילריינה.

כתבתי שם כך, ואתה ידידי המעיין, אל יכזיב רעיוןך אפשרות עניין זה, כדרך החכמים בעיניהם הנחפזים לבטל במחיר כל אשר אינו מושג בשכלם הדל וידיעתם המצומצמת, הגם כי מאידך אין להיות פתי המאמין לכל דבר בלי חקירה ודרישה. ופקח עיניך וראה, כי כן מצינו בסוף המעשה האיום והנורא הידוע של ר' יוסף דילה ריינה, הנדפס בכמה ספרים, שכאשר לא עלתה בידו להביא את הגאולה יצא לתרבות רעה, והיה מטמא עצמו בכל מיני טומאה, עד כי בשמות הקודש ושאר שמות והשבעות אשר היה יודע בהם היה משתמש להרע, והיה משביע רוחין ושדין בכל לילה

היתה לי כאן שאלה. מה קרה, שהוא הביא דוקא את אשת מלך יון? זהו בעצם העניין, שעלה בדעתי בס"ד לקשור זאת עם העניין של ימי החנוכה. לכאורה אמנם אפשר לומר, כי היה לו איזה עניין בה, וזהו לאו דוקא. אבל עכ"פ השאלה, למה מספרים לנו זאת, שהיא היתה אשת מלך יון? למאי נפק"מ?

בין אם הפרט הזה נכון או שלא, אולי צריכים לומר כפי שאמרנו מקודם, שהפרטים אינם כ"כ מדויקים. כי השאלה האם להאמין למי שכתב את הסיפור, כי אולי הוא כתב כפי מה שהוא רצה, כפי שאמרנו מקודם, ולכן לקחנו רק את הגרעין של העניין, מבלי לחבר את כל הפרטים. הרי ישנו צד, שהוא לא היה כ"כ גרוע, שהרי ישנם הכותבים עליו בכבוד 'רבי יוסף'. ברצוני להסביר, לפי הצד הזה. מה היה לו עם אשת מלך יון? מה יכול להיות?

צריכים לדעת כלל. ישנם אנשים צדיקים גדולים, שהם נכשלים. למשל קורח היה חכם גדול, הוא חשב שהוא יהיה במקום משה רבינו, היה בעל רוח הקודש, הוא לא היה אדם קטן, ולבסוף הוא נכשל.

וכן חנניה בן עזור, שהיה נביא אמת, כמבואר במסכת סנהדרין, הגיע למדרגת נבואה, ובסופו של דבר הוא נתחייב מיתה, כאשר הוא אמר את הנבואה [ירמיהו מ"ט, ל"ה] הִנְנִי שֹׁכֵר אֶת קִשְׁתִּי עִילָם. הוא גם נתנבא שקר, וגם נתנבא נבואה שנאמרה לזולתו. וזאת למרות שהיו לו כוונות טובות, כי הוא ריחם על עם ישראל, אלה שהם בצער הגלות. בכל זאת, הוא חייב מיתה, ואין לו חלק לעולם הבא. איבד את עצמו. ובסופו של דבר, לפני שהוא מת בערב ראש השנה, ירמיהו הנביא אמר לו שהשנה הוא ימות, והוא מצווה לבניו להכחיש את נבואתו של ירמיהו, ואמר להם לא לגלות שהוא מת בערב ר"ה, בכדי לעשות את נבואתו של ירמיהו שקר. איך אדם יורד ממדרגות כאלה גבוהות, למדרגות כאלה נמוכות? בל"נ נרחיב עוד על כך בשיעור נפרד.

לגבי יוסף דילריינה, רואים איזו צידקות מיוחדת, גדלות עצומה, פרישות וצידקות, נהיה כמו מלאך, ובסופו של דבר הוא נהיה בדיוק לכיוון השני. לכן אני אומר, כי ניקח זאת על הצד שהוא בעצם לא כ"כ גרוע, כפי שיש סוברים. אלא שהיה לו עניין אחר בכך, וכדלקמן. חושבני, שזהו דבר איום ונורא. פשוט מאד. הוא נכשל באשת מלך יון דוקא, כיון שהוא חשב לנקום את נקמת בנות ישראל, כי מלכות יון טימאו אותן.

היו בעבר וגם כיום ישנם כאלה אנשים, שהם קצת נשתבשו, יותר נכון לא קצת אלא הרבה, והם עושים "תיקונים". הוא עושה עבירות חמורות, אבל אם תשאל אותו, כיצד אתה עושה כך כלפי חוץ? הוא יענה, שהוא 'עושה תיקון'... הוא בעצמו מקולקל, אבל היצה"ר מטעה אותו שכביכול הוא עושה 'תיקונים'. אני מקוה שאתם מבינים את כוונתי. אף רבי יוסף דילריינה חשב, שהוא עושה בכך 'תיקון'.

הרי לגבי מלכות יון, מובא בספר שמן למאור [דף כ"ז] כך, בימי יונים גזרו שלא תיכנס כלה אצל בעלה לחופה, עד שיבא עליה הגמון תחילה. הדברים הללו ידועים. הרמב"ם כותב זאת ברמזו [בהתחלת הל' חנוכה], בבית שני, כשמלכי יון גזרו גזרות על ישראל, ובטלו דתם, ולא הניחו אותם לעסוק בתורה ובמצוות, ופשטו ידם בממונם ובבנותיהם וכו'. במלה אחת, בלי לפרט.

ובסוף הספר שמן למאור [במהדורא החדשה, התשע"א, דף קכ"א] הבאתי מדרש האומר כך, כיון שנכנסו היונים להיכל, טימאו כל השמנים שבמקדש. דרך אגב, ליון היתה מטרה כזאת. דהיינו, לא שהשמנים נטמאו בלי כוונה, בגלל כל האנדרלמוסיה, אלא היונים באו במטרה לטמא. היתה להם את המגמה, לדכא ולטמא.

ובת היתה ליוחנן כהן גדול ושמה חנה, שלא היה כִּפְיָה בכל העולם, והיתה מקודשת

בֹּי יִקְרִיב אֵלָיו. זֹאת עָשׂוּ קָחוּ לָכֶם מַחְתּוֹת קֹרֶחַ וְכָל עֲדָתוֹ. וַתֵּנוּ בָּהֶן אֵשׁ וְשִׁימוּ עָלֵיהֶן קֶטֶרֶת לִפְנֵי יְיָ מִחֹר וְהָיָה הָאֵשׁ אֲשֶׁר יִבְחַר יְהוָה הוּא הַקָּדוֹשׁ וְגו'. משה רבינו אומר להם לעשות מחתות, הם מתעסקים עם אש. מי שיישרף, או בהיפך. זאת תהיה ההוכחה. וקורח מוכן לכך.

שואלים כמה מפרשים, מדוע היו צריכים להגיע אל העניין הזה של המחתות? הרי לכל אחד היה יורד אז מן, ולפי המן היה אפשר לדעת מי צדיק ומי בינוני ומי רשע. הלא כך מובא במסכת יומא [דף ע"ה ע"א], צדיקים, ירד על פתח בתייהם. מי שהיה צדיק, המן היה יורד לו בפתח הבית, שהוא אפי' לא היה צריך לטרוח ללכת להביאו. בינונים, יצאו ולקטו. רשעים, שטו ולקטו. נו, אם משה רבינו רוצה להוכיח לקורח שהוא רשע, מדוע היה צריך לעשות זאת על ידי המחתות? בשביל מה? לכאורה פשוט מאד, נראה היכן יורד לך המן, ולפי זה נדע האם אתה רשע. אם יורד לך המן על יד הבית, סימן שאתה צדיק. ואם יורד לך רחוק, סימן שאתה רשע. מדוע לא מוכיחים זאת מכך?

תשמעו תירוץ נפלא, שכותב הגר"ח קנייבסקי שליט"א בספרו טעמא דקרא [פרשת קורח, עמ' קע"ה].

אחרי שהוא שואל את השאלה הזאת בזו הלשון, לכאורה קשה, מדוע הוצרך לומר להם שיביאו מחתות, והלא היה יכול להוכיח להם שקורח הוא רשע ובעל מחלוקת ע"י ירידת המן, דהרי איתא ביומא [דף ע"ה א'] צדיקים ירד על פתח בתייהם, בינונים יצאו ולקטו, רשעים שטו ולקטו [דהיינו מחוץ למחנה כדפרש"י שם], ובודאי למשה ירד המן על פתח ביתו, וקורח ועדתו הוצרכו לצאת מחוץ למחנה לשוט וללקוט.

והתשובה לכך היא, כי אכן קורח ראה שיורד לו המן מחוץ למחנה, אבל הסיבה לכך, כיון שהוא לא בסדר, כי הוא לא חולק מספיק על

לאלעזר בנו שלחשמונאי. ובא אחד מגדולי יונים ותפשה בבלוריתה, והציע ספר תורה ובקש לבא עליה בפני אלעזר ארוסה. מה קורה כאן? הוא היה אחד מגדולי היונים, לוקח בכח את הבת של יוחנן כהן גדול? ולמה בפני ארוסה? פירוש, היונים הרגישו שהם חפשיים, שהם יכולים לעשות כל מה שהם רוצים, ולכן הם עשו זאת בדוקא, להראות שהיהודים לא יכולים לעשות להם כלום, והכל הפקרות. היתה להם מגמה לדכא את קדושת עם ישראל, כביכול הכל הפקר.

לקעקע את כל חומות הצניעות והקדושה. אין מושג אשת-איש. מיוחדת לאיש. כולם כמו בהמות רח"ל. הארכת על זה בס"ד בנפלאות מתורתך על מגילת קהלת, לגבי הפסוק אחת לאחת למצוא חשבון, מד"ה והיוונים.

כמרכן לגבי יוסף דילריינה, בטח חשב שקראו לו יוסף כיון שהוא יוסף הצדיק, כעת הוא צריך לתקן את הדבר הזה, לנקום את הנקמה של בנות ישראל, שכך השפילו אותן בעל כרחן. לכן הוא לקח דוקא את אשת מלך יון. הוא נוקם את חרפת בנות ישראל, ועוזר להקב"ה לנקום את הנקמה שלהם.

זהו המוסר-השכל שיש לנו ללמוד מכך, עד כמה האדם יכול לטעות.

והסיבה שהזכרתי מקודם את קורח, בכדי להראות כמה כאשר האדם לא מתקן את מדותיו, כאשר אינן מתקנות ומושלמות, הוא חושב שהוא גדול שבגדולים. הגאווה מעבירה אותו על דעתו, או מדות מושחתות אחרות. כתוב בירושלמי [סנהדרין פרק י' הלכה א'] שקורח היה אפיקורוס, מכחיש שהתורה מן השמים וכו', הוא איבד את עולמו.

וכתוב בפסוק [במדבר ט"ז, ה'-ז'] וַיִּדְבֹּר אֶל קָרֶחַ וְאֶל כָּל עֲדָתוֹ לֵאמֹר, בִּקְרֹךְ וַיֵּדַע יְיָ אֶת אֲשֶׁר לוֹ, וְאֶת הַקָּדוֹשׁ וְהַקָּרִיב אֵלָיו, וְאֶת אֲשֶׁר יִבְחַר

משה רבינו.... הוא לא מתאמץ, צריך יותר להוכיח את "השקר" שלו, את הגאווה והשררה כביכול של משה רבינו ע"ה, ולכן הקב"ה שם לי את המן רחוק, בכדי שאגדיל יותר את המחלוקת, כיון שלא כ"כ עשיתי הרבה.

כך הוא כותב, ועוד י"ל דלבעלי מחלוקת וללצים, לא יועילו אפילו הוכחות כאלו, ויהיו להם אלף תירוצים להסביר למה ירד המן בריחוק מביתם.

זהו מוסר-השכל נוקב מאד. איך אנשים שהם רשעים, יכולים לתרץ את עצמם, ולחשוב שהם צדיקים גמורים.

ואדרבה יוסיפו לטעון שבגלל שאין פועלים וחולקים מספיק נגד משה ואהרן, לכן נענשו בזה. ולכן הוצרך להוכיח להם דוקא ע"י הקטרת הקטורת.

גם בספר אמונה שלימה [פרשת תולדות, דף שכ"ו] מובא כך, הקושיא העולה, הרי קורח שעשה מחלוקת עם משה ואהרן, מסתמא מְנַתְּהֶמָּן שלו, ירדה מחוץ למחנה וכו'. נתאר לעצמנו, שהיו שואלים אותו, קרח, קרח, למה ירד המן שלך מחוץ למחנה? ותשובתו היתה, כנראה, משום שלא נלחמתי מספיק חזק נגד משה רבינו. הוא אשר אמרנו, ופושעים יכשלו בם.

בעת לעניינינו, אם אנחנו היינו שואלים את יוסף דילריינה, תגיד, כיצד אתה עושה דברים מגונים כאלה עם אשת מלך יוון? הוא יענה, אווהה, אני נוקם את נקמת בנות ישראל. הוא חושב שהוא עושה מצוה גדולה, כי זאת היא הנקמה והתיקון. ה' ירחם.

שאלה מהקהל: אז למה דוקא הוא, יכול לנקום באמצעות השדים שלו?

תשובת מרן שליט"א: א' כי הוא נקרא בשם יוסף, יוסף הצדיק, מדת יסוד. ב' קיימא לן שביאת שד לא נחשבת ביאה.

שאלה מהקהל: אולי העניין פשוט בגלל שדוקא אשת מלך יוון הכי מצאה חן בעיניו יותר מכולן, חיצוניות?

תשובת מרן שליט"א: בהחלט יתכן. רמזתי בן כבר בדברים שאמרתי לעיל. ואפשר גם לומר סתם, כי מעשה שהיה, כך היה. הכותב סיפר מה שאירע וידע, וכדי שלא תאמר משל הוא [ע"י כגון דא, בגמ' עירובין דף ס"ג ע"א, שמו ושם אביו, למה? שלא תאמר משל היה], לכן כתב פרטים מעשיים ומציאותיים.

אמת גם אני מודה שלא מוכרח לפרש כדברינו, רק הנני אומר זאת בדרך אולי, שמא זהו העניין הטמון ברמ"ז כאן.

כלפי חוץ, ר' יוסף דילה ריינא לא פרק עול, הוא המשיך להיראות כמו צדיק גדול, אבל איך נסביר אותו. איך הוא הצדיק ותיירץ את עצמו, לדברים חמורים כאלו. אלא זה כמו שביארנו בס"ד. הוא אמר, כאשר עשה, בן ייעשה לו. יש לנו הזדמנות להחזיר מנה אחת ליוונים. כמובן זה ראש מעוות וטמא.

שאלה מהקהל: במעשה נורא דפוס ורשא שנת תרס"ה במקום 'אשת מלך יוון', כתוב 'אשת ישמעאל'?

תשובת מרן שליט"א: לפי כל הסימנים, זה בגלל הצנזור. הרי זה נדפס בורשא שבפולין אירופה, והעדיפו לזרוק את זה על ארצות המזרח, 'מלך ישמעאל', שזה רחוק.

המקום ברוך הוא ישמרנו, ושנוכח בעז"ה לגאולה שלימה בקרוב בב"א, ושצום עשירי בטבת ייהפך לששון ולשמחה ולמועד טוב, אכ"ר.

ניתן להקדיש כל שיעור להצלחה

ולרפואה, או לעילוי נשמת.

השם יוזכר בל"נ בתחילת השיעור

מפי מרן הגאון שליט"א,

וכן באמירת "מי שבירך" בסוף השיעור.

פרטים בטלפון: 050-4140741.